

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ
БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ**

Виконав: магістрант 3-го курсу, групи 8.2817-з
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми
«Публічне управління та адміністрування»
К.В.Нестеренко

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.політ.н. Мірошніченко Г.О.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
к.філос.н. Цапліна І.С.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та
управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Нестеренко Карині Володимирівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні

керівник роботи Мірошниченко Галина Олександрівна, к.політ.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 804-с

2. Строк подання студентом роботи 20 лютого 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Амосов О. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. : у 2 ч. Харків : НАДУ, 2001. 340 с.; Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід / за заг. ред. С. Чернов, В. Воронкова, В. Банах, О. Соснін, П. Жукаускас, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 606 с.; Право соціального забезпечення в Україні : підручник / за заг. ред. С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Харків : Видавництво «ФІНІ», 2009. 434 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки 1. Дослідити стан наукової розробки соціального захисту багатодітних сімей в Україні. 2. Уточнити основні поняття: «державна політика», «публічно-управлінські механізми», «соціальний захист», «багатодітна сім'я». 3. Охарактеризувати принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні. 4. Дослідити багатодітні сім'ї як категорію соціального захисту в Україні. 5. Проаналізувати методи та форми соціального захисту багатодітних сімей. 6. Здійснити порівняльний аналіз державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в інших країнах світу. 7. Проаналізувати публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району; 8. Дати характеристику напрямків оптимізації розвитку

публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Мірошніченко Г.О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Мірошніченко Г.О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2019	24.06.2019
Розділ 3	Мірошніченко Г.О., доцент кафедри соціальної філософії та управління	23.09.2019	23.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	виконано
4.	I розділ	Червень 2019	виконано
5.	II розділ	Вересень 2019	виконано
6.	III розділ	Листопад 2019	виконано
7.	Систематизація висновків	Січень 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Лютий 2020	виконано

Студент К.В.Нестеренко

Керівник роботи Г.О.Мірошніченко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер О.В.Заїка

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 92 сторінок, 90 позицій у списку літератури, 3 додатки.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ, СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, БАГАТОДІТНА СІМ'Я

Мета дослідження: теоретично вивчити та емпірично дослідити публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.

Об'єкт дослідження: соціальний захист багатодітних сімей в Україні як сфера державної політики.

Предмет дослідження: публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування, історичний, правовий, системний, структурно-функціональний, порівняльний.

Новизна дослідження: розробка системи заходів щодо вдосконалення основ публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні

Гіпотеза: систематизація особливостей системи управління у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та врахування зарубіжного досвіду дасть змогу віднайти на удосконалити методи та принципи публічно-управлінських механізмів здійснення соціальної політики держави.

Висновки: 1. Незважаючи на те, що соціальні виплати складають значний відсоток у видатках України рівень соціальної задоволеності населення наявною політикою є значно нижчим ніж у розвинутих європейських країнах.

2. Публічне управління соціальним захистом є ключовим завданням держави. Ми вважаємо за необхідне переглянути систему контролю за цільовим використанням коштів на дітей та підвищити розмір виплати допомоги при народженні на третю та наступну дитину, що дозволить підвищити рівень матеріальної забезпеченості багатодітних родин та позитивно вплине на демографічні процеси в нашій країні.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 92 pages, 90 literature sources, 3 annexes.

STATE POLICY, PUBLIC-ADMINISTRATIVE MECHANISMS, SOCIAL PROTECTION, LARGE FAMILY

Research purpose is to theoretically study and empirically examine public-administrative mechanisms of the state policy implementation in the field of large families' social protection in Ukraine.

Research object is social protection of large families in Ukraine as an area of public policy.

Research subject is the public-administrative mechanisms of the state policy implementation in the field of large families' social protection in Ukraine.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, abstraction, historical, legal, systemic, structural and functional, comparative.

Research novelty lies in a development of a system of improvement measures concerning the basics of public-administrative mechanisms of the state policy implementation in the field of large families' social protection in Ukraine

Research hypothesis is that systematization of the management system features in the field of large families' social protection in Ukraine and taking into account foreign experience will help to find the way to improve methods and principles of public-administrative mechanisms of the state's social policy implementation.

Conclusions: 1. Although social benefits account for a large percentage of Ukraine's expenditures, the level of population's social satisfaction with the existing policies is much lower than in developed European countries.

2. Public administration of social protection is a key task of the state. We consider it necessary to revise the control system over the targeted funds' usage for children and to increase the payment amount for birth support for a third and subsequent child, which will increase the level of the large families' financial support and have a positive impact on the demographic processes in our country.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ.....	9
1.1. Стан наукової розробки публічно-управлінських механізмів реалізації соціального захисту багатодітних сімей України.....	9
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «державна політика» «публічно-управлінські механізми», «соціальний захист», «багатодітна сім'я».....	16
1.3. Принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.....	23
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ....	30
2.1. Правове регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей в Україні.....	30
2.2. Основні напрямки публічно-управлінської діяльності з багатодітними сім'ями в Україні.....	40
2.3. Порівняльний аналіз державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в інших країнах світу.....	47
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ....	59
3.1. Аналіз публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району.....	59
3.2. Основні шляхи оптимізації розвитку публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей.....	65
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	77
ДОДАТКИ.....	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна українська державність характеризується складним та суперечливим станом. Пріоритетами проголошені загальнолюдські цінності: демократія, свобода та рівність, громадянське суспільство, соціально-правова захищеність особистості та сім'ї. За останні роки, зокрема, через фінансово-економічну кризу, становище сім'ї в Україні значно погіршилося. Особливо складним в сучасних умовах є становище багатодітних сімей. Подолання таких негативних тенденцій в соціальній сфері вимагає від держави нових підходів до вирішення багатьох соціально-сімейних проблем та потребує удосконалювати систему механізмів державного управління. У правовій державі це можливо за допомогою удосконалення законодавчого регулювання, як основної складової механізмів державного управління.

Основним дієвим важелем управління соціально-політичними процесами є їх нормативно-правове регулювання. Система законодавчого регулювання соціальної політики представлена різними видами нормативно-правових актів. На відміну від розвинутих країн світу в Україні система законодавчих актів, які регулюють соціальну політику знаходиться в процесі реформування. Метою цього процесу є створення нового, більш ефективного механізму нормативно-правового регулювання соціальної політики в Україні. На сьогодні в Україні проводиться значна робота щодо підтримки сімей загалом і багатодітних сімей зокрема – вдосконалюється нормативно-законодавча база підтримки сімей, розробляються механізми матеріальної, фінансової, соціальної та психологічної допомоги, спрямованої на підтримку сім'ї у складний час, тощо [74, с. 21].

Особливості політичного, соціально-економічного і правового розвитку України, процеси, пов'язані з трансформацією українського суспільства спричинили низку суперечностей між суспільством і сім'єю: сім'я не задовольняє потреби суспільства у фізичній і духовній репродукції населення, суспільство ж не забезпечує належних умов життєдіяльності сім'ї. Розв'язання цих суперечностей вимагає вироблення на науково обґрунтованій основі

комплексних, цілеспрямованих заходів держави, розробки ефективних механізмів державного регулювання розвитку інституту сім'ї.

До розгляду деяких аспектів соціального захисту населення зверталися вітчизняні та зарубіжні науковці, такі як: В. Антропов, Р. Корнюшина, Л. Смола, В. Чепінога, Г. Еспінг-Андерсен, А. Розеншон та ін. Велика увага в цих роботах приділялась соціальній політиці у сфері соціального захисту населення без детального вивчення проблем саме багатодітних сімей.

Проблемам правового забезпечення соціального захисту багатодітних і малозабезпечених сімей присвячено праці Н.Б. Болотіної, В.В. Жернакова, К.Ю. Мельника, Є.В. Назаренко, П.Д. Пилипенка, О.М. Потопахіної, С.М. Прилипка, С.Б. Приходько, І.М. Сироти, В.С. Тарасенко, Ф.Р. Філіпова, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, В.Ш. Шайхатдінова, Ю.М. Щотової, О.М. Ярошенка та інших авторів. Праці зазначених учених не втратили наукової цінності, однак сформульовані в них висновки й пропозиції потребують переосмислення та нових теоретичних підходів.

На сучасному етапі проблема соціальної підтримки материнства й дитинства в Україні є малодослідженою. Розробленими є окремі аспекти проблеми, зокрема соціально-педагогічні умови захисту материнства й дитинства (І. Зверева, Л. Безтелесна, О. Караман, Б. Кример, В. Оржеховська, Ж. Петрочко, І. Чеховська, Г. Юрчик, Т. Янченко та ін.); концептуальні засади соціально-педагогічної роботи з сім'ями (Т. Алек-сеєнко, В. Бондаровська, Л. Буніна, Т. Говорун, В. Кравець, І. Трубавіна та ін.); зарубіжний досвід соціального захисту сімей (Л. Крамаренко, С. Ничипоренко та ін.).

Об'єкт дослідження – соціальний захист багатодітних сімей в Україні як сфера державної політики.

Предмет дослідження – публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.

Мета дослідження – теоретично вивчити та емпірично дослідити публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні

Для досягнення мети дослідження необхідно виконати такі *завдання*:

- дослідити стан наукової розробки публічно-управлінських механізмів реалізації соціального захисту багатодітних сімей України;
- уточнити основні поняття: «державна політика», «публічно-управлінські механізми», «соціальний захист», «багатодітна сім'я»;
- охарактеризувати принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні
- дослідити правове регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей в Україні;
- проаналізувати основні напрямки публічно-управлінської діяльності з багатодітними сім'ями в Україні;
- здійснити порівняльний аналіз державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в інших країнах світу
- проаналізувати публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району;
- дати характеристику основних шляхів оптимізації розвитку публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей.

Наукова новизна дослідження полягає в розробці системи заходів щодо вдосконалення основ публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.

Гіпотеза: систематизація особливостей системи управління у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та врахування зарубіжного досвіду дасть змогу віднайти на удосконалити методи та принципи публічно-управлінських механізмів здійснення соціальної політики держави.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

1.1. Стан наукової розробки публічно-управлінських механізмів реалізації соціального захисту багатодітних сімей України

На сучасному етапі трансформації системи публічного управління, переосмислення ролі держави у взаємовідносинах із громадянами як споживачами послуг особливої актуальності набуває проблематика застосування якісно нових управлінських підходів і стратегій у реалізації соціальної політики держави

Зазначимо, що Ю. О. Оболенський розглядає публічне управління як практичний організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєздатність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, опираючись на владну силу, яку обмежує дієвий суспільний контроль як основний чинник планування в суспільстві верховенства права [25, с. 210].

В.Д. Бакуменко справедливо зауважує, що, вивчаючи теорію публічного адміністрування як правової та політичної необхідно обов'язково враховувати соціальну складову. Зрештою публічне управління є злагодженим механізмом взаємодії між державою та суспільством, а також усіх складових соціальної системи. Крім того О. М. Барнашов розглядає управління як перш за все активно-організовану діяльність керуючих органів, процес реалізації, функціонування влади, її динаміка, її природний стан. Також, на його думку, сенс управління полягає у здатності визначати, детермінувати вольову цілеспрямовану діяльність людей, підкоряти поведінку кожного учасника управлінських відносин єдиним авторитетним засадам в цілях свідомого

регулювання різноманітних сторін суспільного життя, а в кінцевому рахунку, для забезпечення прав людини [8, с. 61].

С. І. Чернов визначає, що публічне управління – це регульована законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів державного управління, спрямованих на реалізацію законів та інших нормативно-правових актів з управлінських рішень [73, с. 112].

Механізми публічного управління – це спеціальні засоби для здійснення регулюючого впливу державних адміністрацій в соціально-економічних територіальних систем різного рівня. Зокрема, В. Д. Бакуменко вважає, що складний механізм публічного управління включає в себе економічний, організаційний, юридичний, політичний, мотиваційний аспект [9, с. 91].

Перші законодавчі акти, які започаткували обов'язкове державне соціальне страхування, були прийняті наприкінці XIX ст. у Німеччині – закон про обов'язкове державне страхування на випадок хвороби (1883 р.), закон про страхування від нещасних випадків на виробництві (1884 р.). У 1912 р. у Росії було прийнято цілий пакет законів: «Про страхування робітників від нещасних випадків на виробництві», «Про забезпечення робітників на випадок хвороби», «Про затвердження Ради у справах страхування робітників», «Про затвердження закладів у справах страхування робітників». Таким чином була започаткована нова форма соціального забезпечення – державне соціальне страхування.

Після Великої Жовтневої соціалістичної революції розпочався етап радянської системи соціального забезпечення. За період з 1917 до 1922 рр. у СРСР було видано понад 100 декретів і розпоряджень у питаннях соціального забезпечення, відкрито близько 1500 установ з охорони материнства і дитинства [14, с. 37].

Комплекс політичних, економічних, соціальних чинників, що впливали на здійснення соціальної політики та зміни соціальних стандартів протягом 90-х років XX ст., визначив специфіку їх дослідження: до наукових пошуків залучалися економісти, соціологи, демографи, представники політичної науки

та правознавці. На основі вивчення світового досвіду розроблялися моделі соціального захисту, а також критерії оцінки ролі державних органів у підвищенні рівня життя населення країни і вплив на цей процес змін соціальних стандартів.

Відзначалося, що поглиблення соціальної стратифікації в суспільстві з виділенням кількох кланів, які зосредили в своїх руках контроль за українською економікою, негативно впливає на соціальну стабільність. Серед науковців, які найбільш плідно досліджували різні аспекти соціального захисту в Україні 90-х років ХХ ст., варто виділити Е. Лібанову, О. Беленка, Б. Панасюка, Н. Фойгт, О. Крентовську, І. Курило, Ю. Зайцева, С. Корольова, А. Круковського, Ю. Салюту, М. Ріппу [48, с. 57].

Історичний розвиток сім'ї прогресує разом з суспільством, воно пройшло ступені розвитку від проміскуїтету, до моногамії, кожна з яких характеризувалася певними відносинами. Інституційний підхід стосовно сім'ї був сформульований Г. Спенсером. Далі вивчення сім'ї як інституту представлено в працях К. Маркса, Ф. Енгельса, М. Вебера. Розробки авторів спрямовані на аналіз соціокультурних функцій сім'ї, особливостей повсякденної діяльності, шляхів історичного розвитку, зміни функцій, здійснюваних нормами суспільства.

Важливий внесок у вивчення інституту сім'ї внесло використання вченими структурно-функціональної теорії сімейних відносин, розробленої Е. Дюркгеймом, Т. Парсонсом. Вони відкрили фундаментальні теоретичні уявлення про функціональну і статусно-рольову особливості сім'ї як структури, особливості та незамінності сімейного етапу соціалізації, про соціально-контрольні функції сім'ї [84, с. 71].

Теорія кризи сім'ї, представлена А. І. Антоновим, В. А. Борисовим, В. М. Медковою, заснована на поступовому згасанні нормальності багатодітної сім'ї в суспільстві, в силу зміни ціннісних орієнтацій, появи альтернативних форм шлюбу, зниження потреби в дітях.

Вивченням життя багатодітної сім'ї, її особливостям, проблемам приділяла увагу в своїх авторських роботах Г.І. Клімантова. Її хвилювала невідповідність передбаченої та реальної державної допомоги, мінімалізм пільг та допомог, важка життєва ситуація сімей, низька пристосованість до модернізаційних процесів суспільства [6, с. 232].

В історії теоретичного обґрунтування соціального захисту на початку 2000-х рр.. висвітлено становлення соціальної роботи з сім'ями в Україні і за кордоном – В. Беляєв, С. Золотухіна, А. Капська, В. Лозова, Л. Мардахаєв, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Рунов, О. Холостова. Теоретико-методологічні основи сімейних відносин досліджувалися у працях вітчизняних психологів К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, О. Брушлинського, А. Журавльова, А. Лазурського, О. Леонтєва, Б. Ломова, В. Мясичева, Г. Олпорта, К. Платонова, К. Роджерса, С. Рубінштейна, Б. Скіннера, Д. Фельдштейна, К. Юнга [15, с. 28].

Надання соціальної та соціально-педагогічної підтримки багатодітним сім'ям досліджувалися Н. Зиряною, Г. Осадчою, стан багатодітних сімей у суспільстві вивчали О. Альчидєєва, Т. Бордова, О. Синельников, їх інтелектуальний та емоційний розвиток – Т. Андрєєв, В. Дружинін, Г. Осадча, психолого-педагогічне забезпечення соціальної роботи з багатодітними родинами розглядалося А. Антоновим, В. Медковим, В. Торохтієм, Б. Хубієвим [89, с.424].

Різні питання сфери соціального захисту, надання соціальних послуг та здійснення соціально-педагогічної підтримки порушені в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, соціальна політика держави, соціальна сфера, надання соціальних послуг та підвищення їх якості місцевими органами влади є предметом досліджень А. Аверіна, В. Авер'янова, М. Багмета, О. Благодатного, Г. Брюхіної, С. Вакуленка, М. Головатого, С. Горбунової-Рубан, О. Давидюка, Л. Качана, Н. Корабльова, В. Мартиненка, І. Осипової, О. Палія, В. Скуратівського, П. Спідера, І. Чеховської, П.Шевчука та ін.

Вивченням статусу багатодітних сімей у суспільстві, в тому числі проблемами надання їм соціальної допомоги займалися такі автори, як: О. М. Черняк, Є. І. Холостова Л. П. Кузнецова, Г. І. Осадча, М. М. Зирянова, Г. Н. Дмитрієв, Е. А. Караєва та ін. Сучасні вчені в галузі соціального захисту, провели ґрунтовну теоретичну розробку проблеми надання соціальної допомоги багатодітним сім'ям, це А. І. Капська, А. В. Беспалько, Л. І. Мигович, С. В. Толстоухова, І. М. Трубавіна та ін. [77, с. 61].

Проблеми правового регулювання державної політики в галузі соціального захисту населення в сучасній Україні знайшли відображення в роботах В.Я. Кікотя, В. А. Рибіна, О.А. Сніжко, С.Д. Соловйової та інших дослідників. Соціальний захист громадян розглядається як найважливіша функція держави щодо забезпечення основних соціальних прав людини на основі міжнародних норм і є комплексним правовим інститутом, що реалізує одну з фундаментальних основ конституційного ладу держави [80, с. 41].

Значний внесок у розуміння сутності соціального захисту як невід'ємної частини державної політики внесли російські політологи: Ю. М. Баскакова, Ю. А. Гімалетдінова, Е. С. Григор'єв, В. М. Капіцин, О. Н. Краснова, Е. В. Сергєєва, С. В. Смаль, А. Н. Старшинов, Е. А. Хубулурі, Л. Я. Чікаріна і ряд інших дослідників. Проблема якості життя потребують соціального захисту груп населення включена в проблемне поле соціальної політики держави. Цілком правомірним є висновок про те, що в рамках вітчизняної соціальної думки і політологічної науки проблема вивчення державної політики в галузі соціального захисту не отримала належної розробленості, відсутня чітке уявлення про те, які завдання і яким чином цей інститут повинен вирішувати і яка повинна бути його організаційна структура [36, с. 31].

Серед робіт вітчизняних дослідників існують монографії і публікації, в рамках яких аналізу піддаються форми і методи організації соціального захисту населення. Авторами цих робіт є: В. В. Антропов, Е. Ш. Гонтмахер, Н. Н. Гриценко, І. В. Гришин, В. П. Гутник, С. В. Калашников, І. Макаревич,

С. Н. Надель, В. С. Павлов, Г. А. Скачко, В. Трубін, М. А. Шайхулов і ряд інших дослідників.

Проаналізовано стан сучасної літератури щодо соціального захисту населення України і ефективність різних її моделей, а також досвід реалізації соціальної політики органів державної влади на регіональному рівні. Цілком правомірним є висновок про те, що в рамках вітчизняної соціальної думки і політологічної науки проблема вивчення державної політики в галузі соціального захисту не отримала належної розробленості, відсутня чітке уявлення про те, які завдання і яким чином цей інститут повинен вирішувати і яка повинна бути його організаційна структура.

Тому доречно розділити становлення соціального захисту багатодітних сімей в Україні на наступні етапи (див. Додаток А, табл. 1.).

Перший етап формування нормативно-правового регулювання соціального захисту багатодітних сімей припадає в період Жовтневої революції 1917 р. та до Великої Вітчизняної війни, які принесли зміни і до в Україні. Ці зміни відобразилися і на законодавстві у сфері соціального захисту багатодітних сімей. Л. В. Отирба виділяє два етапи розвитку радянського законодавства у сфері захисту материнства і багатодітних сімей після Жовтневої революції 1917 р.: перший – період піднесення соціалізму (напрацювання постулат законодавства щодо захисту материнства і дитинства, життєдіяльності багатодітних сімей) та другий – після прийняття Конституції СРСР 1977 р., якою була закріплено створено на той час порядок допомог та соціальних послуг у сфері багатодітних сімей та їх соціального захисту [85, с. 31].

Також цьому етапу притаманно піднесення законодавства притаманна спроба розвинути соціальний захист сімей з дітьми, що було характерним для збереження страхових відносин у сфері соціального забезпечення, заснованих на залишках капіталістичної власності на засоби виробництва. Нормативно-правовими актами того часу було схарактеризовано коло суб'єктів соціального страхування, підстави здійснення страхових виплат, якими визнавалися також

материнство і сирітство, які прирівнювалися до втрати працездатності у зв'язку з хворобою, інвалідністю та старістю.

Наприкінці Великої Вітчизняної війни та після її закінчення для соціально-забезпечувального законодавства характерним було розширення кола матерів, які отримують допомогу, збільшення їх розмірів. Так, Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про збільшення державної допомоги вагітним жінкам, багатодітним і самотнім матерям, посилення охорони материнства і дитинства, від 8 липня 1944 р. було врегульовано порядок призначення і виплати державної допомоги самотнім матерям, розширено мережу соціальних установ, основним напрямком діяльності яких було надання соціальних послуг багатодітним родинам [82, с. 45].

Другий етап соціального захисту сімей з дітьми розпочався з моменту проголошення Україною незалежності (1991 р.) і триває до цього часу.

У радянський період в рамках вітчизняної наукової думки проблеми вивчення державної політики в галузі соціального захисту населення не отримали належної розробленості. На початку 90-х років, у зв'язку з початком кризи соціальної політики, активізувалося вивчення поняття «соціальний захист» та основ побудови державної системи соціального захисту населення. Істотні теоретичні та практичні значення мають наукові дослідження вітчизняних вчених, проведені в кінці ХХ і початку ХХІ ст.

На даний час правовою основою соціального захисту багатодітних сімей в Україні є Закони України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (1993 р.), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.), «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (2000 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.), Указ Президента «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних і неповних сімей» (2000 р.) [35, с. 51].

В 2018 році Україна вперше приєдналася до глобальної ініціативи «Громада, дружня до дітей та молоді». Запровадження ініціативи забезпечить розвиток в громаді різноманітних соціальних послуг для багатодітних сімей,

створить належні умови для розвитку дітей та молоді в цих родинах. З квітня 2019 р. набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям».

Незважаючи на значний інтерес до даної проблеми, в теорії соціального захисту недостатньо вивчені засади організації соціальної підтримки та соціального захисту багатодітних сімей, які б сприяли подоланню кризових ситуацій та підвищенню соціальної суб'єктності та формуванню сімейних цінностей. До першорядних завдань сучасного етапу розвитку України належить стратегічне визначення перспективних напрямків реформування публічного управління соціальним захистом багатодітних сімей за європейськими і світовими стандартами.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «державна політика», «публічно-управлінські механізми», «соціальний захист», «багатодітна сім'я»

В нашому дослідженні ми будемо використовувати такі головні терміни і поняття як державна політика, публічно-управлінські механізми, соціальний захист і багатодітна сім'я.

Загалом поняття «політика» виступає як категорія, що припускає взаємодію суб'єкта і самоорганізованого об'єкта політики. Предметом взаємодії є реалізація потреб суб'єкт-об'єктного цілого за допомогою влади. При такій інтерпретації категорії «політика» в полі зору виявляється вся сфера політичного в суспільстві.

Поняття «державна політика» може трактуватися, як мінімум, у три способи. По-перше, як діяльнісна активність держави з управління об'єктом, причому держава виступає головним суб'єктом політики і управління [47, с. 228].

По-друге, як діяльнісна активність сукупного суб'єкта політики, включаючи державу і недержавні структури по реалізації потреб і інтересів

суб'єкта і об'єкта політики на основі ціннісної бази і цілей, декларованих суб'єктом політики як загальні.

І в першому, і в другому варіантах мається на увазі управлінський підхід, а саме мається на увазі управління суб'єктом об'єкта зверху вниз. Але в другому випадку визначення «державний» пояснюється державними, в сенсі загальними, інтересами, а не домінуванням держави як головного суб'єкта державної політики.

Третя інтерпретація поняття «державна політика» принципово відрізняється від перших двох. Під державною політикою розуміється весь ціннісний і цілеорієнтовний процес політичної організації і самоорганізації. В такому випадку самостійна діяльнісна активність мається на увазі не тільки з боку суб'єкта, але і з боку об'єкта державної політики. Методологічною підставою тут служить системний підхід [24, с. 118].

Перші дві інтерпретації об'єднує один істотний недолік – неповнота охоплення політичної реальності, оскільки політична активність відображає поведінку лише суб'єкта державної політики. Теорія, практика, викладання дисципліни «державна політика і управління» розглядає в такому випадку лише звичну, «видиму» частину політичного процесу, описує і пояснює пристрій і функціонування лише механізму державної політики, залишаючи поза полем розгляду механізм самоорганізації. Що стосується механізму політичної самоорганізації, то його опис та пояснення замінюється, вірніше, підміняється схематичним викладом зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом політики.

Поняття «державна політика» визначається як «комплекс цілей, заходів, завдань, програм, установок, що реалізуються державою, все те, що відноситься до держави, до внутрішньої або зовнішньої державної сфери життя, до внутрішніх або зовнішніх державних відносин, система цілей і принципів, пріоритетних напрямків і заходів організаційного, правового, економічного, соціального, наукового, інформаційного, кадрового та іншого характеру тощо [51, с. 68].

У законодавстві державна політика визначається по-різному: як відношення держави; сукупність правових, дипломатичних, соціальних, економічних, інформаційних, освітніх, організаційних та інших заходів; діяльність органів державної влади; сукупність цілей і завдань в певній галузі, принципів, критеріїв і механізмів.

Державна політика володіє наступними ознаками: правовий характер; формування спеціально уповноваженими суб'єктами; спрямованість на досягнення соціально корисних цілей відповідно до вимоги справедливості; здійснення в різних сферах життєдіяльності [53, с. 52].

Перша ознака – правовий характер державної політики в правовій державі полягає в наступному:

– основою державної політики є право, виражене в Конституції держави та законодавстві. здійснюють державну політику, органи державної влади, посадові особи, які зобов'язані додержуватися Конституції держави і закони. Свої повноваження вони реалізують шляхом прийняття правових актів, які не повинні суперечити Основному закону держави і законодавства;

– державна політика повинна здійснюватися правовими методами. Для реалізації державної політики застосовуються не тільки правові засоби, а й економічні, інформаційні, організаційні, соціальні та інші. Але їх застосування не повинно суперечити Конституції і законам. Найважливішими засобами здійснення державної політики є правові засоби. Вони являють собою правові явища, що виражаються в інструментах і діяннях, за допомогою яких задовольняються інтереси суб'єктів і забезпечується досягнення поставлених цілей. Поєднуючись певним чином, правові засоби виступають основними працюючими частинами (елементами) дії права, функціональної сторони механізму правового регулювання, правових режимів. Вони покликані зв'язувати мету (уявну модель) з реальним результатом [46, с. 152].

Друга ознака державної політики – вона формується і реалізується спеціально уповноваженими суб'єктами. До них відповідно до Конституції відносяться: президент, парламент, уряд, інші центральні органи виконавчої

влади. Третя ознака державної політики – вона спрямована на досягнення соціально корисних цілей і повинна відповідати вимозі справедливості. Поняття справедливості нерозривно пов'язане з моральними цінностями в суспільстві, відносинами між людьми, формуванням соціальної держави.

Таким чином, державна політика являє собою складне явище правового характеру, у тому числі сукупність статичних і динамічних засобів (правових, інформаційних, економічних, соціальних, організаційних та інших), що здійснюються органами державної влади для досягнення соціально корисних цілей.

Базовим елементом поняття «публічно-управлінські механізми» є розуміння самого механізму. У економічну науку цей термін прийшов із природничої сфери, зокрема, механіки, де його розуміють, як систему частин, вузлів і деталей, яку застосовують для передавання різних форм руху. Представники технічних наук під механізмом розуміють внутрішню будову, систему або машинний пристрій чи пристосування. У «Тлумачному словнику економіста» за редакцією С. М. Гончарова визначення механізму технічного характеру тлумачать, як «пристрою, приладу, що здійснює ряд певних виробничих операцій», а, по-друге, як «сукупність процесів, прийомів, методів, підходів або здійснення певних дій задля досягнення мети» [1, с. 178].

Механізм публічного управління – це складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління. Механізм державного управління є інструментом реалізації виконавчої влади держави. Механізм формування та реалізації публічного управління – це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів та закономірностей, через які суб'єкт державного управління визначає потреби, інтереси і цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях та діях і практично втілює їх в життя, зважаючи на державну владу [7, с. 86].

Механізми публічного управління – це практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство,

виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей. Комплексний механізм управління визначається як система політичних, економічних, соціальних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу органів публічного управління [4, с. 115].

Конкретні механізми управління, зокрема публічного – це певне знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень. Це сукупність способів, методів, важелів, через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети. Кожний конкретний механізм управління – це насамперед сукупність взаємопов'язаних методів управління [12, с. 57]

Під механізмом публічного управління розуміють сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів учасників державного управління, які взаємодіють. Оскільки фактори публічного управління можуть мати економічну, соціальну, політичну і правову основу, комплексний механізм публічного управління повинен бути системою економічних, мотиваційних, організаційних, політичних і правових механізмів [30]

Складовими елементами зазначеного механізму є: система органів виконавчої влади; сукупність правових норм, що регламентують організаційну структуру системи органів виконавчої влади і процеси її функціонування та розвитку. Через механізм публічного управління здійснюється реалізація влади.

Соціальний захист визначається через соціальні, економічні, правові та інші гарантії. У вузькому сенсі мається на увазі соціальна політика держави, яка прагне адміністративними заходами забезпечити задовільний стан тих груп населення, які перебувають в особливо складному матеріальному становищі і не здатні без зовнішньої підтримки поліпшити його [13, с. 127].

Поняття соціального захисту як напрямок соціальної політики держави зустрічається частіше і зазвичай наводиться в словниках та енциклопедіях. У словнику соціального управління соціальний захист визначено як важлива функція держави щодо забезпечення основних соціальних прав людини на

основі міжнародних і національних норм. Соціальний захист асоціюється з діяльністю держави щодо забезпечення процесу формування і розвитку повноцінної особистості, щодо виявлення та нейтралізації негативних факторів, що впливають на особистість, на створення умов для самовизначення і утвердження в житті, або розглядається як сукупність законодавчо закріплених економічних і правових гарантій, що забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав громадян і досягнення соціально прийняттого рівня життя [56, с. 42].

В.І. Жуков дає таке визначення: «Соціальний захист – сукупність принципів, правил, методів, законодавчо закріплених економічних, правових, соціальних гарантій, що забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав, заходів та установ, що забезпечують їх здійснення, з надання мінімально достатніх умов життя, задоволення потреб, підтримці життєзабезпечення і діяльності, існування різних соціальних груп» [59, с. 233].

Є думка, що соціальний захист – система суспільних відносин. У широкому сенсі під соціальним захистом розуміється система соціальних відносин, при яких індивід здатний самостійно подбає про себе, створити умови для життєдіяльності та духовного розвитку. Дане значення практично збігається з уявленням про розгалуженій системі гарантій прав людини. Соціальний захист розуміється і як суспільний механізм, цільова комплексна система, «одне з головних умов реальності правового статусу особистості в державі» [88, с. 340].

Соціальний захист може розумітися як політика держави, спрямована на забезпечення соціальних, економічних, політичних та інших прав і гарантій людини незалежно від її статі, національності, віку, місця проживання та інших обставин. Соціальний захист має на увазі цілеспрямовані дії, а також використання коштів держави і суспільства, що забезпечують індивіду, соціальної групи, в цілому населенню комплексне, різнобічне вирішення різних проблем, обумовлених соціальними ризиками, які можуть привести або вже призвели до повної або часткової втрати зазначеними суб'єктами можливостей

реалізації прав, свобод і законних інтересів, економічної самостійності і соціального благополуччя, а також їх оптимального розвитку, відновлення тощо.

Таким чином, під соціальним захистом слід розуміти систему заходів по забезпечення вільного розвитку особистості, створення умов для гідного життя і праці, а також підтримку і захист населення від соціальних ризиків. Обов'язком держави є створення законодавчої бази, що регулює надання конкретних видів соціального захисту населення. Створення ефективної системи соціального захисту є невід'ємною умовою розвитку будь-якого суспільства, особливо в умовах ринкових відносин, виступає необхідною платою суспільства і бізнесу за соціальний мир, стабільність соціальної системи та можливість нормальної господарської діяльності [87, с. 61].

Понятійний апарат роботи складає тлумачення «багатодітна сім'я», що в демографічному, соціологічному, економічному розумінні – сім'я з числом дітей більш 4-5 чоловік. З буденної точки зору це сім'я, число дітей в якій більше звичайного, середнього, прийнятого нормами, звичаями, правилами соціальної поведінки. З точки зору демографії саме багатодітні сім'ї визначають високий темп відтворення населення.

Згідно з Законом України «Про охорону дитинства» багатодітна сім'я – це сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах – до закінчення навчальних закладів, але не довше, ніж до досягнення ними 23 років. Багатодітна сім'я виступає сприятливим середовищем для розвитку дітей, для самовдосконалення особистості батьків, для підготовки кожної дитини до майбутнього самостійного сімейного життя. Це своєрідна школа

колективізму, що забезпечує реальну можливість постійного спілкування між людьми різної статі та різного віку [70].

Слід зазначити, що в сучасному суспільстві склалося неоднозначне ставлення до багатодітних сімей. Концепції дослідників А. І. Антонова, В. А. Борисова відображають громадську думку до багатодітних сімей. Під багатодітністю вчені розуміють прогресивне явище в плані сучасної демографічної політики. З їх точки зору, комплексне проведення економічних, адміністративно-правових і пропагандистсько-виховних заходів дозволить домогтися істотного збільшення числа багатодітних сімей і стабілізації народжуваності в країні.

Багатодітність в умовах повсюдно поширеної малодітності розглядається як явище регресивне. А. І. Антонов вважає, що діти в багатодітній родині відстають у розвитку, мають психологічні дефекти і надають суспільству додаткові проблеми. Звідси він робить висновок про те, що при проведенні демографічної політики не слід заохочувати великі сім'ї [18, с. 75].

Щоб уникнути різночитань у інтерпретації базових понять роботи, виходячи із специфіки нашого дослідження, уточнюючи зміст основних термінів необхідно зауважити, що під публічно-управлінськими механізмами ми розуміємо систему способів, методів та засобів впливу органів публічної влади на суб'єкт управління з метою реалізації державної політики. Державна політика у сфері соціального захисту багатодітних сімей – це діяльність держави, обумовлена існуючими в суспільстві проблемами, спрямована на забезпечення формування та розвитку повноцінної особистості, гідного рівня життя багатодітних сімей, які опинилися в складних життєвих умовах.

1.3. Принципи і методи дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні

Методологія (від грецького – слово, поняття, вчення) система принципів і

способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему, система спеціально апробованих правил і нормативів пізнання і дії, які співвідносяться із властивостями і законами дійсності [17, с. 69].

В нашому дослідженні для розв'язання наукових завдань ми використовували певний набір принципів дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні. Ми керувалися наступними принципами:

1. Принцип об'єктивності. Об'єктивність є основною установкою наукового пізнання, тому необхідно свідомо керуватися нею, бо в повсякденному житті постійно доводиться стикатися з поглядами інших людей, які можуть бути недостовірними та неперевіреними. Цей принцип веде до вимоги усувати агностичну орієнтацію в процесі руху до сутності, тобто вимагає ясного визнання пізнаванності матеріальних систем. Об'єктивність істини обумовлює її конкретність, дає підставу для формулювання імперативу конкретності. В процесі дослідження ми будемо оцінювати об'єктивні показники реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні і виключати наші суб'єктивні оцінки [2, с. 388].

2. Принцип системності потребує розмежування внутрішньої і зовнішньої сторін досліджуваних систем, знаходження багатогранних сторін предмета, їх єдності, розкриття форми і змісту, елементів і структури. Даний принцип спрямовує мислення на перехід від явищ до їх сутності, до пізнання цілісності системи та зв'язків предмета, який розглядається, з предметами та процесами, які його оточують. Принцип системності націлений на всестороннє пізнання предмета, на дослідження його сутності та різноманітності його аспектів. Соціальний захист багатодітних сімей необхідно розглядати не як окреме явище, а як складову системи. Необхідно враховувати взаємозв'язок соціального захисту з іншими сферами державної політики, зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на багатодітну сім'ю, її зв'язок із суспільством [2, с. 389].

3. Принцип історизму базується на уявленнях про сутність розвитку та прогресу, взаємозв'язок кількості та якості. Науковий історизм невіддільний від практичної діяльності людини та орієнтації на органічний зв'язок історичного і людського. Даний принцип вимагає від дослідника розглядати будь-яке явище в динаміці та розвитку. Становище в суспільстві багатодітної сім'ї є результатом її тривалого розвитку. Проблеми таких сімей обумовлені як внутрішніми змінами в даній соціальній системі, так і стимулами зовнішнього середовища, соціальними та філогенетичними факторами [43, с. 95].

4. Принцип додатковості полягає в тому, що відтворення цілісності явища потребує застосування в пізнанні класів понять, які взаємовиключають один одного. Взаємодія об'єкта, який вивчається, з дослідником призводить до різного прояву його властивостей в залежності від типу взаємодії з суб'єктом пізнання. Принцип додатковості застосовується у разі необхідності використання додаткових більш ефективних методологічних прийомів. Необхідно враховувати, що кожна сім'я індивідуальна і для неї характерні саме ті, чи інші прояви в соціальній поведінці. Тому слід не допустити надмірної узагальненості [2, с. 394].

5. Принцип розвитку, або діалектичний принцип, дозволяє уявити будь-яке явище в постійному русі, побачити, що воно знаходиться в розвитку, тобто постійно змінюється в прогресивному або регресивному напрямку. Становище сім'ї у соціумі не залишається на місці, вона постійно знаходиться в динаміці і ми повинні враховувати це в нашому дослідженні.

6. Принцип комплексності при дослідженні категорій і понять, які використовуються у дослідженні, дає повний розгляд головних характеристик. Тільки у такому випадку вони наповнюються конкретним змістом і одержують визначений соціальний зміст.

7. Єдність теорії та практики (пояснювальний принцип наукового пізнання та завдання науки на службі практиці) дає зрозуміти весь потенціал наукової роботи. З точки зору теорії – які саме існують теоретичні бази дослідження механізму управлінської діяльності та напрямів роботи державної

політики у сфері соціального захисту, з точки зору практики – як теорія втілюється, що саме впливає на спонукання діяти та розвивати соціальний захист багатодітних родин в Україні.

Реалізація вище зазначених принципів стає можливою лише за допомогою використання філософських методів наукового пізнання, таких як аналіз, синтез, індукція, дедукція та абстрагування.

Аналіз і синтез – взаємообумовлені методи пізнання. Аналіз – мисленеве розчленування цілісного предмета на його частини, виділення окремих ознак, властивостей предмету і вивчення їх як певних елементів цілого. Аналітичний метод спрямований на визначення внутрішніх тенденцій і можливостей предмету. У нашій роботі даний метод застосовуються для дослідження особливостей характеристик становлення управлінської діяльності у сфері соціальної політики та забезпечення прав багатодітних сімей. Синтез – зворотній процес – мисленеве поєднання в єдине ціле розчленованих частин предмету. Синтетичний підхід в процесі пізнання передбачає, вміння побудувати цілісний образ, модель досліджуваного предмета. Даний метод доцільно використовуються при дослідженні концепцій державної політики [43, с. 102].

Індуктивний і дедуктивний методи пізнання – загальні види розумових міркувань, взаємопов'язані методи пізнання. Дедукція – перехід від більш загального знання до менш загального. Даний метод наукового пізнання застосовується для дослідження уточнення понять, генези розгляду механізму управлінської діяльності. Індукція – загальний висновок, що робиться, виходячи зі знання про загальне чи часткове, тому доречно такий метод застосували при аналізі соціального захисту багатодітних сімей.

У нашому дослідженні ми також використовували також теоретичні наукові методи. Історичний метод дає змогу вивчати соціальні події та явища, пов'язуючи їх з історичними умовами, а також якісними змінами на різних етапах розвитку, що й характерне для становлення публічно-управлінських механізмів державної влади в Україні.

Правовий метод – це система розумових або практичних операцій, принципів, прийомів і правил, які націлені на вирішення певних пізнавальних завдань у сфері права з урахуванням певної пізнавальної мети, яка зумовлена духовними і матеріальними потребами суспільства та потребами самої науки. Зазначений метод ми використовуємо при дослідженні нормативно-правової бази забезпечення державою соціального захисту багатодітних сімей, міжнародний досвід щодо правового регулювання тощо [3, с. 71].

Системний підхід – напрям методології наукового пізнання і соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єкту як системи. Використання системного підходу сприяє адекватній постановці проблеми і виробленні ефективної стратегії її вивчення. Методологія і специфіка даного підходу визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину.

У системному дослідженні аналізований об'єкт розглядається як певна сукупність елементів, взаємозв'язок яких зумовлює їх цілісні властивості. Основний акцент робиться на виявленні різноманітності зв'язків і відносин, що мають місце як усередині досліджуваного об'єкта, так і в його зв'язках із зовнішнім середовищем. Властивості об'єкта як цілісної системи визначаються не тільки і не стільки підсумовуванням якостей її окремих елементів, скільки властивостями його структури, особливими системоутворюючими, інтегративними зв'язками розглянутого об'єкта [16, с. 82].

Структурно-функціональний метод – це підхід в описі і поясненні систем, при якому досліджуються їх елементи і залежності між ними в рамках єдиного цілого, окремі соціальні явища виконують певну функцію в підтримці і зміні соціальної систем. Кожен елемент цієї структури виконує певні функції, які задовольняють потреби системи. Діяльність елементів системи програмується загальною структурною організацією, позиціями, які вони займають і ролями, які виконують.

Структурно-функціональний метод в дослідженні управлінських явищ і процесів полягає в поділі складного об'єкта на складові частини, вивченні зв'язків між ними і в визначенні притаманних їм специфічних функцій, спрямованих на задоволення відповідних потреб системи управління з урахуванням цілісності останньої і її взаємодії із зовнішнім середовищем [44, с. 280].

Порівняльний метод – один із методів, що шляхом порівняння встановлює спільне, особливе та окреме в досліджуваних явищах, в закономірностях їх розвитку. Зазначений метод застосовуємо при порівнянні вітчизняного та зарубіжного досвідів щодо державного забезпечення соціального захисту багатодітних сімей.

Таким чином, в ході нашого дослідження ми керувалися такими принципами, як об'єктивності, системності, історизму, додатковості розвитку, синергізму і застосовували методи аналізу, синтезу, абстрагування, ідеалізації, індукції, дедукції, аналогії та порівняння. Врахування даних принципів та застосування перерахованих методів дозволило нам дослідити особливості державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей, її динаміку в залежності від економічних, політичних, культурних та духовних змін у суспільстві.

Для розкриття наукової розробки механізми державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні нами було проаналізовано розгляд науковцями періоду становлення законодавства як публічно-управлінських механізмів регулювання соціальної політики багатодітних сімей в Україні. Особливості соціального захисту та підтримки багатодітних сімей досліджувалися Н. Зиряною, Г. Осадчою, стан багатодітних сімей у суспільстві вивчали О. Альчидеєва, Т. Бордова, О. Синельников. Різні питання сфери соціального захисту порушені в працях А. Аверіна, В. Авер'янова, М. Багмета, О. Благодатного, Г. Брюхіної. Проблематика соціального захисту розглядається в роботах Ю. Афанасьєвої, О. Кочемировської, Л. Четверікової, І. Яков'юка.

Нами було уточнено основні поняття нашої роботи та дане визначення публічно-управлінських механізмів, державної політики, соціального захисту, багатодітної сім'ї. Для того, щоб дотриматись вимог науковості при дослідженні нашої теми ми керувалися такими загальнометодологічними принципами як об'єктивності, системності, історизму, додатковості, розвитку та синергізму. Нами були використані методи аналізу, синтезу, абстрагування, індукції, дедукції та порівняння. Для об'єктивного та науково обґрунтованого розкриття теми нашої роботи в наступному розділі ми охарактеризуємо теоретичні засади дослідження публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

2.1. Правове регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей в Україні

Першим міжнародним документом, де порушувалася проблема захисту прав дитини, була Женевська декларація, ухвалена Лігою Націй у 1923 р., проект якої підготував Міжнародний союз захисту дітей. Декларація спрямована на створення умов, що сприяють нормальному фізичному і психологічному розвитку дитини, реалізацію права дитини на допомогу, належне виховання та захист у сім'ї.

Основи захисту прав дітей вперше були зафіксовані в ст. 25 «Загальної декларації прав людини», яку ухвалила в 1948 р. Генеральна Асамблея ООН [34]. Свій розвиток Декларація отримала в Пактах про права людини (1966), що гарантували рівні права всім дітям та забезпечення їх основних соціальних потреб.

У 1959 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила окрему Декларацію щодо прав дитини. У документі визначено десять фундаментальних принципів, якими проголошується, що дитині, незалежно від кольору шкіри, мови, статі, віри, законом повинен бути забезпечений соціальний захист, надані умови та можливості, котрі дозволили б їй розвиватися фізично, розумово, морально та духовно. У соціальному аспекті Декларація зобов'язала держави-учасниці створювати умови для здорової та нормальної життєдіяльності дитини, гарантувати її свободи та гідність, право на сімейне виховання. Дитина повинна бути першою серед тих, хто одержує захист і допомогу, а також захищеною від недбалого ставлення до неї, жорстокості та експлуатації.

У 1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН ухвалено Конвенцію про права дитини [40] – міжнародний правозахисний документ, який ратифікували практично всі країни світу. Конвенція зобов'язує держави вжити заходів щодо забезпечення та захисту прав дітей на основі чотирьох основних принципів: першочерговість забезпечення інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя дітей; залучення кожної дитини до життя спільноти; відсутність дискримінації. Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 27 лютого 1991 року.

До галузевих міжнародно-правових актів, які містять міжнародні стандарти у сфері соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства також можна віднести конвенції й рекомендації МОП, міжнародні документи Ради Європи, міжнародні, міждержавні, міжурядові договори [55].

У Конвенції про мінімальні норми соціального забезпечення від 28.06.1952 № 102 міститься розділ VII «Сімейні допомоги», який визначає, що допомоги надаються у вигляді періодичних виплат особам, які підлягають забезпеченню і мають визначений стаж, або надання дітям (чи для них) їжі, одягу, домівки, умов для відпочинку чи догляду вдома, або сукупності всіх видів допомоги, зазначених вище [39].

Також слід звернути увагу на наступні міжнародно-правові документи:

– Європейську конвенцію про соціальне забезпечення від 14.12.1972 № ETS № 78 , яка містить положення, що застосовуються до всього законодавства, яке регулює такі сфери соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства: допомога у зв'язку з хворобою та материнством; допомога по інвалідності; допомога в разі втрати годувальника; допомога сім'ям тощо [31];

– Європейську конвенцію про соціальну та медичну допомогу від 11.12.1953 № ETS № 14, яка передбачає правила надання соціальної та медичної допомоги громадянам кожної з держав-членів, які ґрунтуються на принципі їх рівності [32];

– Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) від 06.11.1990 № ETS № 139, у якому визначено порядок, особливості обчислення й виплати допомог (допомога по інвалідності, допомога в разі втрати годувальника, допомога по безробіттю, допомога сім'ї (така допомога включає періодичну грошову виплату, яка надається сім'ям, і поєднання періодичних грошових виплат, зниження податку, натуральної допомоги або соціальних послуг для сімей), допомога у зв'язку з материнством (грошова допомога у зв'язку з вагітністю й пологами, медична допомога) і їх розмір [33].

Наступним елементом правового регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей є Конституція України. За Конституцією, Україна є демократичною, правовою, соціальною державою. Невід'ємною частиною соціальної держави є наявність дієвої системи соціального захисту малозабезпечених верств населення, серед яких одне з головних місць займають багатодітні сім'ї [41].

Діяльність будь-якої держави щодо багатодітних сімей полягає у створенні економічних, правових, соціальних умов для життя, задоволення потреб, матеріальному забезпеченні, розвитку та підтримки інституту сім'ї та пропаганди щодо повернення традиції багатодітності. Зокрема, стаття 51 Конституції України диктує, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою.

Наступним елементом правової основи соціального захисту багатодітної родини в Україні є закони України. Серед найважливіших відзначимо такі: «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р. № 2402-III [71], «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 р. № 2811-XII [65], «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 1 червня 2000 р. № 1768-III [64], «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III [63].

Зазначені законодавчі документи направлені на визначення складових соціального захисту дітей у тому числі і тих, які народжені в багатодітних сім'ях (див. Додаток Б, табл. 2.).

Наразі на державному рівні зроблені важливі практичні кроки щодо законодавчого забезпечення деяких аспектів сімейних правовідносин. Серед найважливіших законів, слід відзначити, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей» від 19 травня 2009 р. № 1343-VI, який розроблено з метою удосконалення державної системи соціального захисту у сфері створення сприятливих умов для всебічного розвитку багатодітної сім'ї та кожного з її членів, найповнішого виконання багатодітною родиною своїх функцій, підвищення її життєвого рівня та посилення її ролі у житті суспільства [62].

Зазначений нормативно-правовий документ передбачає запровадження додаткових соціальних гарантій багатодітним сім'ям, зокрема позачергове надання із житлового фонду соціального призначення жилих приміщень сім'ям та одиноким матерям або батькам, які мають п'ятьох і більше дітей, а також у разі народження у однієї жінки одночасно трьох і більше дітей. Дітям з багатодітних сімей надаються пільги у користуванні транспортом, освітній сфері, медичному обслуговуванні та інше. Одному з батьків, який має трьох чи більше дітей віком до 18 років, збільшується сума податкової соціальної пільги, що зменшить суму його загального місячного оподаткованого доходу.

Держава пропонує такі види соціального захисту багатодітних сімей:

- покращання житлових умов або надання в їхнє розпорядження житлових приміщень та/або земельних ділянок;
- надання пільг щодо плати за користування житловими приміщеннями, комунальні послуги, телефонні переговори;
- надання пільг на харчування в освітніх закладах, проїзд у міському транспорті, позашкільну освіту, медичне обслуговування та відпочинок;
- надання пільг на оплату податків;
- надання можливості дострокового виходу на пенсію матерям, у яких є більше п'ятьох дітей.

Діти з багатодітних сімей мають право на безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів; щорічне медичне обстеження і диспансеризація в державних

та комунальних закладах охорони здоров'я із залученням необхідних спеціалістів, а також компенсація витрат на зубопротезування; першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація; безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту (крім таксі), автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів; безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку відповідно до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей».

Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» багатодітним сім'ям надаються наступні пільги [71]:

– 50-відсоткова знижка плати за користування житлом (квартирна плата) в межах норм, передбачених чинним законодавством (21 кв. метр загальної площі житла на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю);

– 50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання та інші послуги) та вартості скрапленого балонного газу для побутових потреб у межах норм, визначених законодавством. Площа житла, на яку надається знижка при розрахунках плати за опалення, становить 21 кв. метр опалюваної площі на кожного члена сім'ї, який постійно проживає в жиллому приміщенні (будинку), та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю;

– 50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, в межах норм, визначених законодавством, у разі, якщо відповідні будинки не мають центрального опалення;

– позачергове встановлення квартирних телефонів. Абонентна плата за користування квартирним телефоном встановлюється у розмірі 50 відсотків від затверджених тарифів. Пільги щодо плати за користування житлом (квартирної плати), комунальними послугами та вартості палива надаються багатодітним сім'ям незалежно від виду житла та форми власності на нього.

Наступним механізмом є інші нормативно-правові документи. Зокрема, державна допомога сім'ям з дітьми, в тому числі багатодітним регулюється наступними законодавчими актами: Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» від 27 грудня 2001 р. № 1751 [69], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям» від 24 лютого 2003 р. № 250 [67], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме» від 22 лютого 2006 р. № 189 [70], Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд» від 2 квітня 2005 р. № 261 [68], Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання реалізації пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» від 20 червня 2018 р. № 512 [28], Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» від 30 січня 2019 р. № 68 [26].

Даними нормативно-правовими документами встановлено перелік допомог, який включає наступні:

- допомога у зв'язку з вагітністю та пологами;
- допомога при народженні дитини;
- допомога на дітей одиноким матерям;
- державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям;
- тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме;

- допомога дітям померлого годувальника (у тому числі тим, що народжені до спливу 10 місяців з дня смерті годувальника), який на день смерті не мав страхового стажу, необхідного для призначення пенсії;
- одноразова натуральна допомога «пакунок малюка»;
- відшкодування вартості послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня».

Законодавчими актами, які стосуються виключно багатодітних сімей є Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям» від 13 березня 2019 р. № 250 [27] та Постанова Кабінету Міністрів України «Про виплату одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», та одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми» від 28 лютого 2011 р. № 268 [61]. Даними постановами передбачено виплату допомоги на дітей, які виховуються у багатодітних сім'ях та одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня» відповідно до Закону України «Про державні нагороди України» від 16 березня 2000 р. № 1549-III.

Також варто звернути увагу на Указ Президента України від 30 грудня 2000 р. № 1396/2000 «Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних родин неповних сімей» [66], який ставить за мету сприяти малозабезпеченим багатодітним і неповним сім'ям у вирішенні питань щодо погашення заборгованості за житлово-комунальні послуги, електроенергію, опалення та скраплений газ; сприяти батькам багатодітних і неповних сімей у працевлаштуванні, здійсненні професійної підготовки та підвищенні кваліфікації; забезпечувати зайнятість підлітків і молоді з багатодітних і неповних сімей під час канікул в учнівських виробничих бригадах, таборах праці та відпочинку; всебічно підтримувати сім'ї, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, сприяти створенню дитячих будинків сімейного типу; сприяти багатодітним і неповним сім'ям в

організації індивідуальної трудової діяльності, фермерських господарств, інших форм підприємницької діяльності.

Також розглянемо Програму «Українська родина» затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р. № 243. В даній Програмі зазначено, що сім'я не в змозі реалізувати належною мірою свої можливості життєзабезпечення та виховання дітей, їх оздоровлення і лікування, набуття освіти і спеціальності, духовного і культурного розвитку. Програма розроблена з метою поліпшення становища сім'ї, демографічної та соціальної ситуації в країні, підвищення рівня духовних, моральних цінностей і авторитету української родини, створення сприятливих умов для її всебічного розвитку як основи суспільства і держави та розрахована на 2001 – 2005 роки [72].

Основними завданнями Програми є:

- формування у свідомості людей розуміння важливості ролі сім'ї у житті суспільства, вихованні нового покоління, забезпеченні суспільної стабільності та прогресу;
- реалізація заходів, спрямованих на сприяння функціонуванню української родини;
- створення сприятливих умов для повноцінного морально-психологічного, соціального, культурного і духовного розвитку сім'ї, гармонізації взаємовідносин поколінь;
- формування нових засад соціального і правового захисту сімей з дітьми, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-інвалідів;
- сприяння формуванню в підлітків та молоді розуміння пріоритету виховання дітей у сім'ї та гуманних взаємин між членами кожної родини та в суспільстві;
- недопущення бродяжництва, безпритульності, насильства, наркоманії, алкоголізму, проституції та розповсюдження порнографічних видань;
- проведення наукових і соціальних досліджень з проблем ефективної життєдіяльності родини, виявлення загальних закономірностей і особливостей її функціонування і розвитку;

- підготовка спеціалістів, які безпосередньо працюють з підлітками, молоддю, батьками, сім'ями;
- співпраця центральних і місцевих органів виконавчої влади, міжнародних структур, громадських, релігійних та інших організацій у сфері забезпечення економічної, соціальної, духовної, культурно-освітньої діяльності української родини.

Логічним продовженням вищезазначеного нормативно-правового документу стала «Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 року» затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 244. Мета цієї Програми полягає у створенні правових, соціальних і економічних умов для належного функціонування та розвитку сім'ї, утвердження духовно і фізично здорової, матеріально та соціально благополучної сім'ї, забезпечення виконання сім'єю основних її функцій [21].

Постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 341 була затверджена Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 року, метою якої стало збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціального захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах [23].

Основними завданнями даної Програми були наступні:

- пропаганда сімейних цінностей з формування сім'ї, орієнтованої на народження та виховання двох і більше дітей, здатної самостійно розв'язувати проблеми, забезпечувати власний розвиток, брати активну участь у житті громади, виховувати відповідальних громадян;
- здійснення підготовки молоді до подружнього життя;
- формування свідомого та відповідального ставлення до батьківства, повноцінного виховання та розвитку дітей;
- здійснення соціальної підтримки сімей шляхом створення ефективної системи захисту населення через запровадження механізму комплексного надання сім'ям адресної допомоги та соціальних послуг;

– соціальний захист та підтримку сімей, які опинились у складних життєвих обставинах, запобігання асоціальним проявам у сім'ї, передусім насильству;

– забезпечення всебічної підтримки сімей, особливо з дітьми.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 230-р схвалено Концепцію Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року. Метою Програми є забезпечення продовження послідовної імплементації положень Конвенції ООН про права дитини, розбудови ефективної системи захисту прав та інтересів дитини на рівні територіальної громади в умовах децентралізації, створення дружнього до дітей середовища відповідно до міжнародних стандартів та пріоритетів Стратегії Ради Європи з прав дитини (2016-2021) [22].

Дані програми реалізуються також на місцевому рівні. Як приклад можна навести наступні. Рішення Запорізької міської ради від 31 березня 2004 р. №53 «Про місцеві Програми соціального захисту на 2004 рік». Програма включала: забезпечення харчуванням дітей з малозабезпечених неблагополучних сімей, багатодітних сімей та інших соціально незахищених сімей; придбання шкільного приладдя для всіх категорій дітей; одноразову цільову допомогу малозабезпеченим сім'ям, де одинока мати виховує дітей віком до 3-х років; одноразову цільову допомогу на кожну дитину віком до 16 років (учням до 18 років) малозабезпеченим багатодітним сім'ям з 4 та більше неповнолітніми дітьми; одноразову цільову допомогу на кожну дитину віком до 16 років (учням до 18 років) неповним сім'ям з 3 неповнолітніми дітьми; організацію новорічних свят для дітей-сиріт, дітей-інвалідів, дітей з малозабезпечених сімей [57].

Рішенням Запорізької міської ради від 19 грудня 2018 р. затверджено Міську комплексну програму соціального захисту населення міста Запоріжжя на 2019-2021 роки. Протягом декількох років у рамках Міської комплексної програми соціального захисту населення м. Запоріжжя управлінням

соціального захисту населення Запорізької міської ради надається одноразова адресна цільова допомога багатодітним сім'ям, які виховують п'ять та більше дітей [45, с. 74].

Частина багатодітних сімей не просто потребують збереження державної допомоги, а й чітко претендують на повне або майже повне державне забезпечення: обтяженість їх соціальними проблемами настільки велика, а трудовий потенціал настільки незначний, що надія на самостійне вирішення проблем мало ймовірна як зараз, так і в перспективі.

Таким чином, на сьогодні в Україні проводиться значна робота щодо підтримки сімей загалом і багатодітних сімей зокрема – вдосконалюється нормативно-законодавча база підтримки сімей, розробляються механізми матеріальної, фінансової, соціальної та психологічної допомоги, спрямованої на підтримку сім'ї у складний час. Нами було розглянуто правове регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей, яке включає міжнародні нормативно-правові акти, Конституцію України як основу законодавства, закони, постанови та інші нормативно-правові акти.

2.2. Основні напрямки публічно-управлінської діяльності з багатодітними сім'ями в Україні

Розглядаючи структуру публічно-управлінської діяльності в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні, ми пропонуємо наступні напрями.

Інституційний підхід являє собою державні організації та установи, які забезпечують на державному та регіональному рівні захист та безпеку багатодітних сімей (див. Додаток В, табл. 3.). Зокрема, в першу чергу йде мова про Міністерство соціальної політики України. Даний інститут виконує основні завдання в розрізі захисту багатодітних сімей:

- формування та реалізація державної політики у сфері: регулювання надання адресної соціальної допомоги вразливим верствам населення, в тому

числі малозабезпеченим та багатодітним сім'ям; надання соціальних послуг сім'ям; забезпечення права дитини на отримання аліментів, відповідального батьківства та материнства;

– формування основних напрямів державної політики і здійснення відповідно до закону державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, проведення соціального діалогу з питань формування та реалізації державної соціальної політики, регулювання соціально-трудових відносин;

– участь у розробці та реалізація державної політики щодо попередження насильства в сім'ї [60, с. 270].

Також Міністерство соціальної політики України виконує наступні функції:

– координаційна – координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо застосування державних соціальних стандартів і нормативів фінансового забезпечення надання державних соціальних гарантій багатодітним сім'ям;

– аналітична – щомісячний розрахунок фактичного розміру прожиткового мінімуму на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення;

– наглядова (контрольна) – моніторинг у сфері оплати і нормування праці та пільг багатодітним сім'ям;

– інформаційна – забезпечення ведення єдиної інформаційно-аналітичної системи соціального захисту населення в розрізі багатодітних родин [42, с. 270].

Підзвітними структурами Міністерства соціальної політики України є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, державні служби, організації та установи. Мова йде про міські ради, обласні державні адміністрації та служби справах дітей тощо.

Основна функція соціального захисту населення, зокрема багатодітних сімей, покладена на структурні підрозділи з питань соціального захисту

населення обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій та структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад. У разі утворення об'єднаної територіальної громади функції органів соціального захисту виконуються уповноваженими особами, що визначені виконавчими органами ради об'єднаної територіальної громади [20, с. 60].

Основними завданнями структурних підрозділів з питань соціального захисту населення є:

- реалізація державної політики у сфері захисту соціально незахищених громадян;
- правильне і своєчасне призначення та виплата встановлених законодавством державних пенсій і допомоги;
- надання адресної соціальної допомоги і підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям з дітьми, призначення та виплата цільової грошової допомоги на прожиття, здійснення компенсаційних заходів соціального захисту населення .

Органи і служби у справах дітей є спеціальними установами та закладами, які здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень, основними завданнями яких є [50, с. 302]:

- реалізація на відповідній території державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;
- розроблення і здійснення самостійно або разом з відповідними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності, громадськими організаціями заходів щодо захисту прав, свобод і законних інтересів дітей;
- координація зусиль місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм

власності у вирішенні питань соціального захисту дітей та організації роботи із запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності;

- ведення державної статистики щодо дітей;
- ведення обліку дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах;
- визначення пріоритетних напрямів поліпшення на відповідній території

становища дітей, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень [52, с. 374].

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

- організовує розроблення і здійснення на відповідній території заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень;

- надає місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності, громадським організаціям, громадянам у межах своїх повноважень практичну, методичну та консультаційну допомогу у вирішенні питань щодо соціального захисту дітей і запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

- подає пропозиції до проектів державних та регіональних програм, планів і прогнозів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей;

- організовує і проводить разом з іншими структурними підрозділами держадміністрації, уповноваженими підрозділами органів Національної поліції заходи щодо соціального захисту дітей, виявлення причин, що зумовлюють дитячу бездоглядність та безпритульність, запобігання вчиненню дітьми правопорушень;

- розробляє і подає на розгляд органам виконавчої влади пропозиції стосовно бюджетних асигнувань на виконання програм і здійснення заходів щодо реалізації державної політики з питань дітей, спрямованої на подолання

дитячої бездоглядності та безпритульності, а також утримання підпорядкованих їй закладів соціального захисту для дітей;

– проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу з питань, що належать до її компетенції, через засоби масової інформації.

Отже, питанням захисту багатодітних сімей займаються управління соціального захисту населення та служби у справах дітей. Перший структурний підрозділ покликаний забезпечувати нормативно-правову базу держави на регіональному рівні, сприяти своєчасній виплаті пільг, реєстрацій, соціальних гарантій багатодітним сім'ям тощо. Друга структура покликана контролювати закони щодо охорони дитинства на місцевому рівні, допомагати сім'ям адаптуватися до сучасних умов проживання, перевірки щодо дотримання правил та норм за доглядом дітей тощо.

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (далі – центри) є спеціальними закладами, що надають соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. Мережа центрів складається з республіканського (Автономної Республіки Крим), обласних, Київського та Севастопольського міських, районних, міських, районних у містах, селищних та сільських центрів [76, с. 32].

Основною метою діяльності центрів є надання психологічних, соціально-педагогічних, соціально-медичних, соціально-економічних, інформаційних і юридичних послуг сім'ям, дітям та молоді. Вони виконують наступні функції:

– забезпечують соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді шляхом надання їм соціально-педагогічних, психологічних, соціально-медичних, соціально-економічних, юридичних та інформаційних послуг;

– здійснюють соціальний супровід прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, соціальний патронаж молоді, що відбуває чи відбула покарання у формі обмеження або позбавлення волі на певний строк;

- проводять соціально-профілактичну роботу із запобігання правопорушенням та іншим негативним явищам у дитячому та молодіжному середовищі, подолання їх наслідків, пропагує здоровий спосіб життя;

- здійснюють соціально-реабілітаційні заходи, спрямовані на надання особам, які перебувають у складних життєвих обставинах (в тому числі, які постраждали від насильства в сім'ї), допомоги у відновленні ними порушених функцій організму, компенсації обмежень життєдіяльності та підтриманні оптимального фізичного, психологічного, соціального рівня для досягнення соціальної адаптації.

Центри під час виконання покладених на них завдань:

- взаємодіють з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, а також фізичними особами;

- сприяють громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян у реалізації соціально значущих ініціатив і проектів;

- залучають благодійні організації, громадські організації, суб'єкти господарювання, які провадять підприємницьку діяльність, до розв'язання актуальних соціальних проблем сім'ї, дітей та молоді;

- здійснюють заходи щодо розроблення та поширення соціальної реклами та організації роботи із засобами масової інформації;

- сприяють волонтерській діяльності у сфері надання соціальних послуг;

- ведуть облік проведеної соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю, готує статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали з питань, що належать до його компетенції;

- проводять соціологічні дослідження та опитування з метою визначення проблем сім'ї, дітей та молоді;

- залучають міжнародну фінансову та технічну допомогу, міжнародні гранти, а також надає гуманітарну та іншу допомогу сім'ям, дітям та молоді, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги.

Соціологічний напрям відображає збір інформації щодо впровадження системи соціального захисту населення в розрізі багатодітних сімей та прогнозування на майбутнє щодо їх стану та розвитку.

Починаючи з 2008 р. до 2017 р. простежувалося збільшення (на 47 %) кількості багатодітних сімей і дітей (на 45 %), які в них виховувалися. У першу чергу, зросла кількість багатодітних сімей із 3-ма дітьми. У 2017 р. в Україні нараховувалося 323,6 тис. сімей, у яких виховувалося майже 1,1 млн дітей [79].

Разом із тим, на жаль, це зростання не перевищило падіння за попередній період: загальне падіння кількості багатодітних сімей з 1989 р. до 2017 р. склало 52 %. У 2017 р. 245,7 тис. багатодітних українських сімей мали по троє дітей, 47,9 тис. – по четверо, 17,4 тис. – по п'ятеро. Близько 648 сімей виховувало по десятеро і більше дітей. Проте в законодавстві відсутня диференціація багатодітних сімей. У цілому частка багатодітних родин в Україні становить менше 3 % від загальної кількості сімей. Найбільше багатодітних родин традиційно налічується у Львівській, Рівненській, Одеській, Дніпропетровській, Закарпатській областях [78].

Протягом останніх років в межах державної соціальної політики досягнуто позитивних змін у сфері захисту сімей, що якісно і кількісно покращило становище багатодітних родин. Так, частка багатодітних сімей задоволених рівнем свого статку за суб'єктивною самооцінкою постійно зростає. Зокрема, у 2019 р. 51,1% багатодітних родин вказали на достатність власних доходів. Показово, що 9,1% з них навіть мали можливість заощаджувати.

Таким чином, нами було розглянуто основні напрямки публічно-управлінської діяльності з багатодітними сім'ями в Україні, які включають два підходи інституційний та соціологічний. До структури інститутів, які займаються проблемами багатодітних сімей належать Міністерство соціальної політики України, органи соціального захисту населення, служба у справах дітей та центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Соціологічний

напряма включає в себе дослідження щодо кількості багатодітних сімей та аналіз задоволеності даних сімей наявним станом задоволення їхніх потреб в країні.

2.3. Порівняльний аналіз державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в інших країнах світу

Діяльність будь-якої держави щодо багатодітних сімей полягає у створенні економічних, правових, соціальних умов для життя, задоволення потреб, матеріальному забезпеченні, розвитку та підтримці інституту сім'ї та пропаганди щодо повернення традиції багатодітності. Проте майже всі держави світу, за винятком Китаю, Індії, Пакистану та ще декількох країн, останніми роками зіштовхуються з проблемою зниження народжуваності.

Цей процес торкнувся і країн Європи. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. швидкими темпами відбувається процес скорочення населення в усіх країнах Європейського Союзу. Показник сумарної народжуваності на рівні 1,1 – 1,2 дитини на одну жінку спостерігається у Чехії, Іспанії, Словенії, у Німеччині – 1,3. Ці країни вдаються до практики стимулювання народжуваності у тих родинах, які вже мають дітей та бажають збільшити їх чисельність. Таким чином, європейські країни намагаються зберегти рівень відтворення населення за рахунок популяризації багатодітності [54, с. 102].

Протягом 2000–2017 рр. в Україні покращилась ситуація з розмірами основних державних соціальних стандартів. Проте вони й надалі залишаються занадто низькими по відношенню до основних рекомендацій Міжнародної Організації Праці та соціальних стандартів.

В Україні багато соціальних допомог та пільг запроваджуються без визначення конкретних джерел фінансування, що призводить до розпорошення державних фінансових ресурсів та вкрай низької ефективності їх використання. Незважаючи на це, частка витрат на соціальний захист у ВВП України завжди була доволі високою, що притаманно більшості розвинених країн світу. В

останні роки за показником «Соціальні видатки у відсотках до ВВП» Україну випереджає лише одна країна Європи – Франція.

За аналізований період середня частка соціальних витрат у ВВП складала в Україні 29,49% у той час як, за даними МОП, у середньому на фінансування соціального захисту витрачається 17,2% світового ВВП. Слід відзначити, що такий високий рівень витрат, що направляється з ВВП країни на соціальні цілі, сприяли тому, що сформована система соціального захисту в Україні за своїми параметрами та принципам повністю відповідає як Конвенції МОП №102 про мінімальні норми соціального забезпечення (1952) так і Європейському кодексу соціального забезпечення [37, с. 4].

Разом з тим, варто зауважити, що високу частку соціальних видатків в структурі ВВП не завжди можна розглядати як ознаку високого рівня соціального захисту. Ця теза чітко характеризує ситуацію, яка склалася з фінансовим забезпеченням соціального захисту в Україні. Незважаючи на те, що частка соціальних видатків у ВВП України у 2015 р. становила 26,60%, розмір соціальних витрат на душу населення в Україні є доволі низьким порівняно не лише з країнами ЄС, а й з колишніми соціалістичними республіками.

В Україні існує розгалужена система пільг та допомог, яка, до того ж, надається населенню без перевірки нужденності. Протягом 1996 – 2017 років таку перевірку здійснювали при виплаті лише 2 – 7% усіх соціальних допомог. Слід відзначити, що в цілому по ЄС близько 10% допомог надаються з перевіркою отримувачів на нужденність. По країнах ЄС найбільше таких допомог у 2014 р. було в Ірландії (31,1%) та у Данії (35,7%) [10, с. 192].

Доцільно зауважити, що коефіцієнт фертильності, тобто кількість дітей, народжених однією жінкою в середньому по країні, в Україні становить 1,3 (як у Німеччині). Однак цей показник є значно нижчим від міжнародної норми простого відтворення населення – 2,14 дитини на одну жінку, тому Україна займає 211 місце серед 222 країн, в яких вимірювся коефіцієнт фертильності. Порівняння України з Німеччиною в даному випадку є достатньо відносним,

оскільки 80 % багатодітних сімей в Україні у наші дні знаходяться за межею бідності. Водночас у Німеччині створено комплекс заходів для допомог сім'ям, зокрема багатодітним [11, с. 220].

Згідно із класифікацією Г. Еспінг-Андерсена, Німеччина належить до консервативної (корпоративної) моделі соціальних держав. Ця модель характерна для країн із соціально орієнтованою економікою. Позиції держави тут сильні, однак бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно дорівнюють страховим внескам працівників і працедавців, хоч і знаходяться в руках держави або під її контролем. Крім Німеччини до цієї групи належать держави континентальної Європи (Австрія, Італія, Франція). Інші моделі кардинально протилежні між собою. Ліберальна модель передбачає мінімальне залучення держави в ринкові відносини і обмеження застосування заходів державного регулювання. Соціал-демократична модель має на меті провідну роль держави в захисті населення. До ліберальної моделі належать Великобританія, Ірландія, Швейцарія, до соціал-демократичної – країни північної Європи (Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія), а також Нідерланди [11, с. 225].

Аналізуючи формування систем соціального захисту Німеччини, з'ясовано, що заходи інституту допомоги сім'ям (особам), молоді, дітям здійснюють у Німеччині державні й громадські організації, які тісно співпрацюють на основі принципу субсидіарності, згідно з яким держава виконує лише ті функції, які не можуть взяти на себе громадські організації і які не належать до компетенцій місцевих органів, що надає перевагу недержавним організаціям перед державними.

У Німеччині до надання соціальних послуг часто залучаються волонтерські організації, які не мають офіційного статусу. У параграфі 2 Восьмої книги Соціального Кодексу Німеччини зафіксовано завдання інституту допомоги сім'ям та молоді, які поділяють на соціальні послуги та інші завдання щодо сприяння молодим людям та їхнім сім'ям. Соціальні послуги носять

консультативний характер, їх здійснюють переважно громадські організації, а для об'єктів цих послуг існує право добровільності й вибору [11, с. 224].

Інші завдання інституту допомоги молоді, які передбачають, наприклад, надання притулку неповнолітнім, вилучення їх з сім'ї при загрозі небезпеки, захист прийомних дітей, посередництво в процесі усиновлення тощо, реалізують переважно державні інституції відповідно до обов'язку держави здійснювати нагляд за благом неповнолітніх, також і проти волі батьків.

Головним завданням, окресленим у восьмій книзі Соціального Кодексу Німеччини є підтримка сучасної сім'ї у її виховних функціях, тому сприяння вихованню в сім'ї охоплює цілий спектр послуг інституту допомоги молоді, спрямованих як на батьків, так і молодих людей, що знаходяться в різних життєвих ситуаціях. До них належать: сімейна освіта (готує молодих людей до подружніх відносин та спільного життя з дітьми, до співпраці з дитячим садком, групою продовженого дня, соціальною сім'єю, центром матерів); консультації з загальних питань виховання та розвитку молоді; сімейне дозвілля та відпочинок (особливо у проблемних родинах, при потребі включає патронаж дітей). Ці форми допомоги сім'ї надають переважно громадські організації, а місцеві державні органи допомоги молоді приймають рішення щодо виду та рівня допомоги, несуть фінансову відповідальність за їх здійснення.

До соціальних послуг щодо сприяння у здійсненні соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, належать також: фахові консультації з усіх питань подружніх відносин та сімейного співжиття, особливо у конфліктних чи кризових ситуаціях; підтримка батьків-одинаків; допомога при народженні позашлюбних дітей; консультування та підтримка щодо налагодження контактів дитини з обома батьками й іншими членами родини; забезпечення, при потребі, матерів-одинок, що виховують дитину до шести років, місцем у так званих закладах матері та дитини (форма спільного проживання під наглядом); патронаж та надання допомоги дитині в скрутному становищі [10, с. 194].

Допомога у вирішенні проблем сім'ї, передбачає кваліфіковану підтримку сімей та її окремих членів у складних життєвих ситуаціях. Доступ до цих послуг здійснюється, як правило, через Загальну соціальну службу Відомств у справах молоді, яка сама пропонує певний вид допомоги у вирішенні складних життєвих обставин. Проте часто й інші фахівці (вихователі, вчителі, лікарі, співробітники соціальних служб) рекомендують батькам звернутись у Відомство за допомогою. До процесу консультування з питань подолання кризових ситуацій існує вільний доступ, що відповідає превентивній орієнтації Закону про надання допомоги дітям і молоді. Метою та змістом цих соціально-педагогічних послуг є сприяння процесу соціалізації неповнолітніх шляхом консультування батьків, для того щоб вони могли виховати своїх дітей відповідальними особистостями, здатними до життя в суспільстві.

Усі соціальні послуги є добровільними та передбачають активну співпрацю адресатів. Необхідність цієї співпраці зумовлена тим, що головною метою даних послуг є надання можливості батькам та дітям самостійно знаходити правильні рішення й без сторонньої допомоги влаштовувати власне життя. Кожен вид допомоги має свій окремий фаховий профіль і спрямований, на конкретну сімейну чи індивідуальну проблемну ситуацію. Ці послуги є взаємодоповнюючими та взаємопов'язаними, між ними не існує ієрархічних відносин.

Проаналізувавши загальні тенденції надання соціальних послуг сім'ї у Німеччині можна виокремити види допомоги, а саме: амбулаторні, частково стаціонарні та стаціонарні. Амбулаторні види допомоги, які надаються батькам чи самим неповнолітнім, передбачають залишення дитини в її сімейному оточенні. Вони спрямовані на його покращення за допомогою консультацій, конкретної підтримки, терапевтичної та групової роботи таким чином, щоб родина була в змозі самостійно забезпечувати благо своїх дітей [49, с. 112].

При наданні частково стаціонарних видів допомоги дитина чи молода людина також залишається в сім'ї, у своєму звичному оточенні. Підтримка здійснюється через роботу з батьками й контакт зі школою, в якій навчається

дитина. Одночасно неповнолітні впродовж дня отримують інтенсивну опіку в одному із закладів інституту допомоги молоді. Частково стаціонарним видом допомоги є виховання у денній групі, її різновидом може бути виховання у соціальній сім'ї, де дитина перебуває впродовж дня.

У випадку, коли дитина чи молода людина потребує допомоги поза сімейним оточенням, їй надають один із стаціонарних видів допомоги, тобто влаштовують у прийомну сім'ю, дитячий будинок чи інший заклад інтернатного типу, де вона тимчасово, або на тривалий період отримує альтернативне соціалізуюче середовище, захист та сприятливі умови розвитку.

Стаціонарні види допомоги сьогодні не рідко стикаються, або організаційно пов'язані з частково стаціонарними і навіть з амбулаторними. Останнім часом практикуються такі нові соціальні послуги, як стаціонарна допомога сім'ї, яка передбачає влаштування цілої родини у форму спільного проживання під наглядом та інтенсивну роботу з нею в новому соціальному середовищі; інтегративна допомога сім'ї, що поєднує амбулаторний та короткотривалий стаціонарний види допомоги. Все більшого поширення набуває соціальна допомога у випадку кризи, як, наприклад, телефон довіри, прийомні сім'ї, готові взяти дітей при першій необхідності, пункти надання захисту та виховання, кризові установи тощо [29, с. 107].

Розглянемо детальніше державну політику з підтримки багатодітних сімей у Німеччині. В цій державі стимулюванню сім'ї на сьогодні приділяється велика увага. Проте деякі експерти вважають, що їх захист має бути посилений.

Із січня 1996 р. у Німеччині була введена нова система, відповідно до якої допомога багатодітним сім'ям надається у формі додаткової податкової знижки. Так, при розрахунку прибуткового податку з суми оподаткування віднімається певна сума допомог на дітей. Крім того, за народження кожної дитини матір отримує додатково податковий бонус. Сім'ям, що мають дітей, надається допомога на професійне навчання, а також податкові пільги на індивідуальне будівництво. Так звана дитяча допомога у Німеччині надається до 18 років включно, для дітей, що отримують освіту – до 25 років [38].

Як бачимо, соціальна політика в Німеччині передусім спрямована на підтримку середнього класу і його представників із малого та середнього бізнесу. Також для дітей з багатодітних сімей, котрі отримують вищу освіту, збільшено віковий рівень отримання пільг до 25 років (в Україні – до 23 років).

В рамках соціальної допомоги багатодітним сім'ям у Німеччині надається допомога на засоби існування (гуртожиток, предмети гігієни, опалювання і на особисті потреби), а також допомогу при особливих життєвих обставинах (вагітність, пологи або призначений лікарями відпочинок для матері та дитини). Дуже важливим є те, що у Німеччині як і в багатьох країнах ЄС (Фінляндія, Швеція, Нідерланди) для багатодітних батьків створюються сприятливі умови в трудових правовідносинах.

Крім цього, в країнах ЄС держава активно залучає до роботи в соціальній сфері національні та міжнародні громадські організації, які виконують великий обсяг роботи. Проте, хоч Німеччина і витрачає багато коштів на сімейну політику – народжуваність там низька. Одна з причин: погано функціонує система дитячих садків, що робить материнство соціально ризикованим. Водночас, нам необхідно почерпнути з досвіду Німеччини позитивний момент та виробити в Україні комплексну програму підтримки багатодітних сімей, яка б включала як допомогу багатодітним сім'ям з боку держави на засоби існування, так і на розвиток системи дитячих садків [29, с. 108].

Отже, проаналізувавши основні напрямки державної політики з підтримки багатодітних сімей в Німеччині, рекомендується в Україні як підтримку багатодітних сімей ввести додаткові податкові пільги за народження дітей, а також розробити дієву програму допомоги таким сім'ям на засоби існування та гарантоване забезпечення дітей з багатодітних сімей безкоштовним перебуванням у дитячих садочках.

У США система державної підтримки багатодітних сімей, як така, відсутня і для них встановлені тільки основні гарантії: податкові пільги та субсидії, безкоштовні шкільні обіди, продовольчі талони, субсидії на комунальні послуги та оренду житла, сприяння в отриманні загальної освіти,

безкоштовна медична допомога в державних установах, юридична та психологічна допомога сім'ям. При цьому право на пільги часто мають тільки малозабезпечені сім'ї, так як соціальна політика США обумовлена твердженням, що американець, який створює сім'ю повинен забезпечувати її самостійно.

Система соціального захисту сім'ї в США є складною і досить різноманітною, її відмінною рисою є децентралізація. Єдиної загальнонаціональної централізованої системи соціального забезпечення у США не існує. Вона утворюється з різного роду програм, регламентованих або федеральними органами, або законодавством штату, або їх спільними зусиллями. Окремі програми приймаються органами місцевої влади. Державна система соціального забезпечення чітко підрозділяється на два напрями: соціальне страхування і соціальна допомога. Різниця між собою використання різних джерел фінансування, зокрема державна допомога сплачується виключно з бюджетних коштів: федерального бюджету, бюджетів штатів або місцевих органів влади [10, с. 191].

Сьогодні в США існує понад декілька значних і понад 70 обмежених державних програм допомоги. Головними серед них є – програма забезпечення гарантованого доходу, програма допомоги сім'ям з дітьми (ПФДС), продовольча програма, програма житлових субсидій і програма медичної допомоги (Медикейд).

Що відрізняє США від інших країн, так це надзвичайно велика кількість приватних (комерційних) соціальних організацій. Вони фінансуються як за рахунок благодійних внесків, надходжень як від приватних осіб, так і урядових асигнувань на окремі програми. Ці організації відрізняються не тільки характером своєї діяльності, специфікою послуг, але й масштабом дій в межах громади, регіону і країни. Основною ланкою в цій системі виступають так звані соціальні агентства [49, с. 115].

До таких організацій в США відносяться такі. Американська служба сім'ї. Це агентство забезпечує громадські зв'язки і освітні програми, виступає

спонсором досліджень і публікацій в галузі соціального захисту сімей, бере участь у формуванні державної і надає рекомендації законодавчим органам про потреби американських сімей. Місцеві підрозділи забезпечують сімейну і шлюбну терапію (особливо для молодих сімей), розробляють навчальні програми, надають соціальні послуги громадам. Організація з надання послуг сім'ям, першочерговим завданням якої є надання послуг сім'ї, особливо молодим та багатодітним сім'ям.

Лютеранська соціальна служба представляє собою мережу агентств, які надають головним чином допомогу дітям і людям похилого віку. В систему соціального захисту дітей та молоді входять й так звані неприбуткові організації.

Типовим прикладом такої організації є, наприклад, Американський Червоний Хрест. Не дивлячись на те, що її щорічний бюджет складає декілька сотень мільярдів, доходи організації не підлягають оподаткуванню, тому що весь отриманий прибуток направляється на розширення благодійної діяльності. До сфер діяльності подібних структур відносять систему соціального обслуговування (доставка продуктів, дружні візити і консультації сімей, які опинилися у тяжких умовах) [49, с. 112].

У Швеції прийнято законодавство, відповідно до якого члени багатодітних сімей отримують досить істотну прогресивну зарплатню, розмір якої зростає з народженням чергової дитини. При цьому якщо заробітна плата батьків не досягає прожиткового мінімуму, то багатодітній родині нараховується додаткова допомога для оплати житла, дитячих дошкільних установ або спеціальних талонів на продукти харчування.

Крім того, в зарубіжних країнах є приклади, де багатодітним сім'ям передбачено замість надання пільг різні грошові допомоги. Наприклад, у Фінляндії в рамках статті 19 Конституції діє закон, згідно з яким багатодітним сім'ям, а також матерям або батькам-одинакам не надаються будь-які пільги, а видаються різні посібники. Фінансово заохочується не тільки народження кожної дитини, а й забезпечується його подальше життя до настання

повноліття. Так, новонародженим надається великий пакет необхідних предметів, які потрібні їм протягом першого року життя, загальною вартістю близько 100 євро. Щомісяця, незалежно від доходів сім'ї, на кожну дитину до її повноліття (18 років) виплачуються так звані «додаткові дитячі гроші» – близько 100 євро. Необхідність даної статті державного витрати обумовлена складними кліматичними умовами, в яких виростає нове покоління. Крім того, в разі матеріальних труднощів надається фінансова допомога на придбання шкільного приладдя, організацію дитячого відпочинку, додаткове навчання. Таким чином держава, підтримуючи благополуччя та індивідуальний розвиток дитини, з раннього дитинства виховує в своїх громадянах почуття впевненості в державну підтримку.

В Естонії мати після народження дитини протягом дев'яти місяців отримує повну заробітну плату. Якщо вона після закінчення цього терміну не виходить на роботу і залишається вдома доглядати за дитиною, то до досягнення дитиною трирічного віку може розраховувати на дотації «по домашньому догляду за дитиною» (близько 500 євро на місяць). Якщо це мати-одиначка, то компенсується повна оплата квартири, надаються безкоштовне медичне обслуговування та інші пільги, виходячи із ситуації

Подібна практика є у Франції. Крім того, в цій країні, з найвищою в континентальній Європі народжуваністю, існує державна програма «Велика родина», яка адресована багатодітним сім'ям. Дана програма введена з 1921 р і в рамках загальної державної політики щодо стимулювання народжуваності пропонує багатодітним сім'ям субсидування і пільги. Багатодітним сім'ям надаються податкові пільги. Кожна наступна дитина зменшує базу оподаткування сім'ї, так що сім'ї з чотирма дітьми практично не платять податків. Поширюється пільга на всіх громадян, незважаючи на достаток, передбачаються виплати в залежності від кількості дітей в сім'ї і додаткові посібники, диференційовані за віком дитини. Крім допомоги від Каси сімейних посібників (розпоряджаються виплатою допомоги), сім'ям, які живуть в Парижі

і які мають дітей, мерія міста надає додаткову грошову допомогу при наймі на роботу няні [5, с. 205].

Франція, яка є країною з найвищою народжуваністю в Європі, позиціонує себе найбільш благополучною щодо підтримки багатодітних сімей. У ній в 1921 році була створена державна програма «Велика родина», згідно з якою багатодітним сім'ям надаються податкові пільги і субсидії. З кожною наступною народженою дитиною зменшується податкова база і підсумкова сума податків, що підлягають сплаті, сім'ї з 4-ма дітьми і більше податки практично не оплачують.

Законодавством європейських країн, передбачено прогресивна виплата багатодітним, проте наголошується зворотна ситуація, наприклад, у Великобританії, де підвищений розмір допомоги виплачується тільки на першу дитину, а з кожним наступним зменшується наполовину.

Широко розвинену житлову політику на адресу багатодітних сімей можна побачити в Білорусії. Там, багатодітні сім'ї мають право на позачергове поліпшення житлових умов у вигляді пільгових банківських кредитів в розмірі 95% від вартості споруджуваного або придбаного житла і 5-процентна одноразова безоплатна субсидія. Сім'ям, які мають 3 неповнолітніх дітей, після завершення будівництва надається підтримка в погашенні кредиту – 30% від вартості житла, 4 дітей – 50%, а 5 і більше – 100%.

У Чехії теж відзначається таку перевагу як зниження пенсійного віку матері, тобто кожна народжена дитина зменшує на рік її вік, з настанням якої виникає право на отримання пенсії.

Однак не всі держави дотримуються активної політики на адресу багатодітних сімей. Зворотний бік медалі демографії ми бачимо, наприклад, в Індії, Китаї, частково – в Великобританії, Фінляндії та інших країнах світу, де рівень народжуваності перевищує норму.

Фінляндія є країною, де члени багатодітних сімей не мають право на різного роду пільги, однак їм видаються певні допомоги як, наприклад, пакет

для новонародженого, що містить все необхідне для першого року життя дитини.

Очевидно, активна політика на адресу підтримки багатодітних сімей в більшості європейських держав, розвиненість заходів податкової, житлової та матеріальної допомоги безсумнівно є більш результативними і заслуговують на особливу увагу з метою пошуку найкращих необхідних шляхів реформування системи підтримки багатодітних сімей з опорою на досвід цих країн.

Отже, по другому розділу, автор дослідив, що категорія «багатодітна сім'я» належить до державної політики соціального захисту України. Даний захист контролюють нормативно-правові акти, які й в свою чергу надають пільги, субсидії та грошові винагороди тощо. Також автор дослідив, що серед напрямів удосконалення системи соціального захисту багатодітних родин в Україні доцільно виділити: збереження статусу «багатодітна сім'я», а, відповідно, і пільг до повноліття молодшої дитини в родині; першочергове забезпечення дітей з багатодітних родин місцями в садочках; надання освітнього ваучера для багатодітних батьків не залежно від їх віку (у світлі нового Закону «Про зайнятість населення»); надання безвідсоткових кредитів багатодітним батькам для започаткування сімейного бізнесу; датування цін на дитячі товари тощо.

Автор порівняв систему державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей України з Німеччиною, США, Францією та рядом інших країн, та помітив, що розвиненість заходів матеріальної допомоги є більш результативною та повинна бути врахована при розробці шляхів оптимізації державної політики в Україні.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району

Реальні зміни сімейних структур в ХХ столітті на всіх континентах дозволяють говорити про перехід до епохи спонтанного зменшення дітонародження сім'ї, підвищення кількості розлучень і падіння шлюбності, і поки не видно жодних біологічних і стихійних соціальних «захисних механізмів», які могли б зупинити ці тенденції на якомусь безпечному для суспільства рівні.

Сімейна політика в Україні, а також в Запорізькій області завжди жорстко трималася під контролем держави і була тісно пов'язана з соціальним життям. Сімейна політика – це діяльність держави, політичних партій, громадських організацій, спрямована на повернення сім'ї органічно властивих їй соціальних функцій, створення економічних механізмів підтримки і зміцнення сім'ї як соціального інституту, зміцнення сімейного способу життя тощо [86, с. 77].

Державна та регіональна сімейна політика повинна сприяти самостійному розвитку сім'ї на основі соціального партнерства і співпраці з державою, різними організаціями. Особлива увага при цьому приділяється забезпеченню адресності та цілеспрямованості соціальної підтримки на основі надання сім'ям різноманітних соціальних послуг, розширення можливостей для забезпечення сім'ї з опорою на власні трудові зусилля, розвитку сімейного підприємництва,

інформаційного забезпечення сімей, вивчення і прогнозування соціальних потреб.

Таким чином, розглядаючи регіональний рівень соціального захисту багатодітних сімей в Запорізькій області, зокрема в м. Запоріжжя, слід звернути увагу на управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району (далі – Управління), що утворюється міською радою і забезпечує в районі виконання покладених на Управління завдань [75, с. 96].

Управління підпорядковане міському голові, заступнику міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради згідно розподілу обов'язків, підзвітне управлінню соціального захисту населення Запорізької міської ради, а також Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації з питань делегованих повноважень.

Управління виконує наступні завдання:

– соціальної підтримки сім'ї, материнства і дитинства; літніх громадян; ветеранів праці, громадян, які постраждали від політичних репресій; інвалідів; громадян, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській АЕС, та осіб, прирівняних до них; громадян, звільнених з військової служби, членів сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та інших пільгових категорій громадян;

– здійснення вчасного і регулярного призначення і виплати допомог, компенсацій;

– нарахування населенню Заводського району субсидій на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

Відповідно до покладених на Управління завдань, здійснює такі функції:

1. Заходи соціальної підтримки:

– з надання оплати житлово-комунальних послуг – громадянам, які постраждали від політичних репресій, інвалідам, ветеранам Великої Вітчизняної війни, громадянам, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській АЕС і особам, прирівняним до них, багатодітним сім'ям, окремим категоріям громадян, які проживають в Заводському районі міста Запоріжжя;

– щодо безоплатного проїзду територією м. Запоріжжя незалежно від місця реєстрації на всіх видах міського пасажирського транспорту (крім таксі), на автомобільному транспорті загального користування (крім таксі) міських маршрутів – ветеранам праці, громадянам, які постраждали від політичних репресій, трудівникам тилу; щодо пільгового забезпечення лікарськими препаратами – трудівникам тилу і громадянам, які постраждали від політичних репресій:

- здійснює прийом населення;
- веде облік і підтвердження права громадян на заходи соціальної підтримки;
- формує особові справи одержувачів;
- здійснює ведення єдиної бази даних одержувачів заходів соціальної підтримки та підтримання її в актуальному режимі;
- укладає договори та угоди з підприємствами-постачальниками послуг, кредитними організаціями (банками), поштовими підприємствами;
- проводить розрахунок щомісячних грошових виплат за встановленими Урядом регіональним стандартам вартості житлових і комунальних послуг на 1 квадратний метр загальної площі житлового приміщення, формує виплатні відомості і направляє їх в кредитні організації (банки), в поштові підприємства для зарахування сум компенсації витрат з оплати ЖКП і послуг зв'язку на особові рахунки пільгових категорій громадян;
- формує і направляє в міську раду на фінансування витрат, пов'язаних з виплатою грошової компенсації;
- здійснює контроль стану бази даних (зміна місця проживання одержувача, складу сім'ї, пільгової категорії і т.д.);
- здійснює відшкодування витрат надавачам послуг з надання безоплатного зубопротезування, безкоштовного проїзду на транспорті загального користування (крім таксі) міських маршрутів, пільгового забезпечення ліками [58].

2. Організовує роботу з надання окремих заходів соціальної підтримки громадянам, які зазнали впливу радіації на Чорнобильській АЕС і особам, прирівняним до них.

3. Організовує роботу з надання адресної соціальної допомоги на газифікацію домоволодіння (квартири) окремим категоріям громадян за рахунок коштів міського бюджету.

4. Визначає потребу у забезпеченні осіб з інвалідністю та окремих категорій населення технічними та іншими засобами реабілітації, автомобілями, санаторно-курортним лікуванням, у здійсненні компенсаційних виплат, передбачених законодавством України, та направляє узагальнену інформацію Департаменту соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації, управлінню соціального захисту населення Запорізької міської ради

5. Організовує роботу з призначення і виплати громадянам адресних субсидій на оплату житлового приміщення та комунальних послуг.

6. Організовує роботу з оформлення і призначенням адресної соціальної допомоги у вигляді адресної соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам, які опинилися в екстремальній ситуації, і адресної грошової допомоги для соціальної адаптації [58].

7. Організовує в рамках переданих повноважень по здійсненню соціального обслуговування на дому громадян похилого віку, інвалідів (в тому числі дітей-інвалідів), які частково втратили здатність до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю; неповнолітніх; осіб, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, збройних міжнаціональних (міжетнічних) конфліктів; здійснення соціально-медичного обслуговування на дому громадян похилого віку та інвалідів, які страждають психічними розладами (в стадії ремісії), туберкульозом (за винятком активної форми), важкими захворюваннями (в тому числі онкологічними) в пізніх стадіях; стаціонарне обслуговування громадян похилого віку та інвалідів, які потребують соціальної реабілітації.

8. Забезпечує організацію роботи щодо забезпечення відпочинку та оздоровлення дітей.

9. Тісно взаємодіє з громадськими організаціями ветеранів, інвалідів та іншими громадськими формуваннями з питань соціальної підтримки.

10. Організовує і здійснює діяльність з опіки та піклування в межах своєї компетенції.

Таким чином, основним завданням Управління є забезпечення реалізації відповідно до законодавства державної політики в галузі соціального захисту населення на території Заводського району м. Запоріжжя відповідно до основних завдань Міністерства соціальної політики шляхом:

- забезпечення надання окремим категоріям громадян гарантованих державою заходів соціальної підтримки;
- надання соціальної допомоги громадянам, які опинилися у важкій життєвій ситуації;
- забезпечення права громадян на соціальне обслуговування.

Слід зазначити, що Управління має розгалужену структуру, в штатному розписі в Управлінні працює 44 співробітника, функціонує шість відділів: відділ бухгалтерського обліку та звітності, відділ з організації соціально-побутового обслуговування та нагляду за призначенням і виплатою пенсій, сектор персоніфікованого обліку, відділ прийому громадян, відділ прийняття рішень, відділ грошових виплат та компенсацій.

Для розкриття сутності кваліфікаційної роботи щодо забезпечення соціального захисту багатодітних сімей по Заводському району, слід детально зупинитись на роботі відділу прийому громадян, який відповідальний за дану категорію населення. Зазначена структура відповідальна за надання консультацій, прийом та реєстрація заяв і документів на призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсаційних виплат, які визначені законодавчими і нормативно-правовими актами. Основними функціями, відділу, відповідно до теми кваліфікаційної роботи, є надання консультації з питань надання соціальної допомоги, компенсаційних виплат та процедури їх призначення,

видає бланки документів, необхідних для звернення за допомогою; здійснення прийому та реєстрації заяв і документів на призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсаційних виплат, які визначені законодавчими і нормативно-правовими актами; визначеність необхідності (доцільність) проведення обстеження сім'ї чи особи державним соціальним інспектором; формування особових справ з призначення усіх видів соціальної допомоги та компенсаційних виплат тощо [58].

Річні звіти Управління свідчать, що за 2019 рік по Заводському району зареєстровано 279 багатодітних сімей, які мають 901 дитину. З них, 651 дітей у родині, яка має троє дітей до 18 років, 10 дітей у родині, які мають дітей віком від 18-23 років, 148 дітей у родині, які мають четверо дітей в сім'ї віком до 18 років, 24 дитини у родині, яка має шестеро дітей віком до 18 років та 8 дітей у одній родині, яка має дітей віком до 18 років.

За 2019 рік по Заводському району 59 багатодітних родин отримали державну соціальну допомогу.

Також Запорізькою міською радою від 19.12.2018 № 30 затверджено Міську комплексну програму соціального захисту населення міста Запоріжжя на 2019-2021 роки, якою передбачено виплата багатодітним сім'ям у яких п'ятеро та більше дітей у розмірі 2500 грн, а також компенсація проїзду в муніципальному транспорті. Реалізація вказаної програми, на думку автора, дає перспективи для покращення соціального захисту специфічної категорії населення в м. Запоріжжя, зокрема в Заводському районі. Також не менш важливим є політична воля міських депутатів та міського голови м. Запоріжжя для впровадження нових регіональних пропозицій та покращень для багатодітних сімей, сприяння їх розвитку та матеріальному забезпеченню.

Таким чином, автор проаналізував публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району. Управління має чітко визначені законодавством завдання та відповідні функції, які реалізуються у Заводському районі, зокрема

у сфері надання допомоги багатодітним сім'ям – нарахування соціальних пільг, моніторинг становища багатодітних сімей, компенсація виплат тощо.

Автор дослідив, що по Заводському району зареєстровано 279 багатодітних сімей, які щодо року отримують закріплені законодавством пільги та регіональні субсидії за міською програмою соціального захисту населення м. Запоріжжя тощо.

3.2. Основні шляхи оптимізації розвитку публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей

Публічне управління соціальним захистом та гарантування надання соціальних послуг сім'ям, що потребують підтримки, є однією з ключових завдань соціальної політики, важливим фактором успішного розвитку будь-якої країни. Власне така безпека являє собою стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, сім'ї та суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз. Її об'єктами є всі основні елементи соціальної системи забезпечення якості та рівня життя, регульовані загальнодержавною соціальною політикою.

Однією з головних проблем в сфері підтримки багатодітних сімей є відсутність контролюючих органів, які могли б відстежувати політику стосовно цієї категорії населення в межах регіону держави і вказувати іншим регіонам на недоліки в їх практиках. Існують контрольно-рахункові палати та координаційні ради з надання допомоги багатодітним сім'ям, але вони діють далеко не скрізь. Державні та місцеві органи влади можуть зробити багато для вирішення проблем багатодітних сімей, тому що саме на місцях краще видно проблеми, з якими стикаються такі сім'ї [90, с. 87].

Наприклад, найсерйознішою проблемою для більшості багатодітних сімей, є житлове питання. І кожен регіон намагається вирішити дану проблему по-своєму. У ряді міст багатодітні сім'ї, отримавши безкоштовні ділянки, зіткнулися з неможливістю здійснювати будь-які дії по зведенню будинків,

зважаючи на відсутність на цих ділянках газопостачання, водопостачання, електрифікації, доріг. У більшості випадків громадяни не можуть доїхати до своєї ділянки.

У суспільстві, де існують демографічні проблеми, головним є створення ефективної системи соціального захисту сімей з метою забезпечення розширеного відтворення населення. Такий тип відтворення можливий лише за умови потужної державної підтримки багатодітності в українських сім'ях.

Дітям з багатодітних сімей надаються пільги на проїзд, охорону здоров'я та освіти, батькам – пільги в пенсійному забезпеченні, виконанні військового обов'язку. Один з батьків має право на податкову соціальну пільгу при оподаткуванні доходів. Крім того, багатодітним сім'ям в Україні виплачуються соціальні допомоги, надаються пільги при оплаті житлово-комунальних послуг, купівлі півного палива тощо. Найвагомішою складовою державної підтримки багатодітних родин є допомога при народженні дитини [83].

Проте, у 2014 р. уряд змінив порядок виплати відповідної допомоги, перейшовши до однакового її розміру не залежно від черговості народженої дитини. Звичайно, однозначно оцінювати такі ініціативи уряду достатньо складно, адже певною мірою, вони можуть вважатись вимушеною реакцією на обмеженість фінансових ресурсів. Проте, у результаті таких змін варто очікувати деякого зниження рівня народжуваності (особливо щодо другої та наступних дітей). При цьому в результаті ініційованих змін зниження народжуваності, перш за все, відбудеться в сільській місцевості та серед родин, які мають низький рівень життя, дітонародження в яких є засобом виживання. Оцінюючи існуючу систему соціального захисту багатодітних родин, можна стверджувати, що вона охоплює досить широкий спектр інструментів. Проте її функціонування актуалізує проблеми цільового використання державних коштів та відповідального батьківства.

На основі вивчення та узагальнення досвіду, вважаємо доцільним в основу призначення та виплати одноразової допомоги при народженні дитини в Україні покласти принцип цільового використання коштів на основі

нормування витрат з метою зменшення випадків зловживань з боку батьків та виховання відповідального батьківства. Нині моніторинг цільового використання одноразової допомоги при народженні дитини здійснює періодично соціальний інспектор та спеціалісти центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді шляхом вибіркового обстеження окремих сімей. Очевидно, що це не завжди забезпечує належний контроль щодо цільового використання допомоги на благо дитини. З метою зменшення зловживань у відповідній сфері, доцільно обмежити напрями можливих витрат та визначити їх частки у загальній сумі допомоги. Пропоновані напрями та нормативи витрат одноразової допомоги при народженні дитини подані нижче.

Отож, реалізуючи вище зазначений принцип, ми вважаємо, що слід встановити розмір допомоги при народженні дитини на третю та наступну дитину у сумі 250 000 грн. (у розмірі 62,5 % від запропонованого Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету 18 жовтня 2019 р) і доцільно спрямовувати її виключно на наступні цілі:

1. Первинні потреби новонародженої дитини. Кошти на такі цілі варто виплачувати одноразово, у розмірі не більше 5 % призначеної допомоги.
2. Придбання дитячих товарів та одягу, продуктів харчування та медикаментів. При цьому багатодітній родині доцільно видати картку для безготівкового розрахунку, на яку щомісяця нараховуватимуться кошти рівномірними частинами протягом визначеного періоду.
3. Освітні послуги для дітей. Кошти перераховуватимуться на депозитний рахунок і зберігаються там до моменту вступу дитини до вищого навчального закладу (до 15 %).
4. Купівля житла/покращення житлових умов. Кошти надаватимуться за дозволом спеціальної комісії при встановленні факту невідповідності житлової площі та умов проживання встановленим нормативам (до 80 %).
5. Отримання медичних та рекреаційних послуг. Отримання відповідних послуг має бути підтверджене документально (до 5 %).

Також ми вважаємо за необхідне реалізувати в Україні досвід зарубіжних країн. Ми пропонуємо ввести програми підтримки багатодітних сімей, основна мета якої – допомога у вихованні дитини. Підтримка сім'ї передбачає:

- спільне подолання повсякденних проблем;
- поглиблена робота з сім'єю;
- допомога в організації догляду за дітьми і у їх вихованні;
- допомога у доступі до різного типу послуг.

Підтримка завжди здійснюється за згодою сім'ї та з її активною участю. Допомога, перш за все, включає активізацію власних ресурсів сім'ї, а також залучення зовнішніх ресурсів.

Можна виділити наступні форми підтримки:

- спеціалізоване консультування (педагогічне, психологічне);
- терапія (індивідуальна та сімейна);
- посередництво, наприклад щодо розлучень, відносин з однолітками;
- послуги по догляду за дітьми (в тому числі спеціалізовані – для дітей з обмеженими можливостями);
- юридична допомога, особливо у галузі сімейного права;
- зустрічі сімей в групах підтримки та самопомоги, які дозволять сім'ям обмінюватися досвідом у вирішенні проблем;
- допомога асистента сім'ї;
- допомога сімей підтримки;
- заклади денної підтримки.

Функції асистента сім'ї:

- робота з сім'єю за місцем проживання;
- розробка плану роботи спільно з сім'єю та з залученням спеціалістів органів соціального захисту;
- допомога в покращенні життєвої ситуації, зокрема у веденні домашнього господарства, у пошуку роботи та працевлаштуванні, у налагодженні контактів з соціальними службами;

- допомога у вирішенні соціальних, психологічних проблем, проблем у вихованні;

- співпраця з іншими організаціями та представництво інтересів багатодітної сім'ї.

Асистент підтримує сім'ї, які зіткнулися з проблемами у вихованні та утриманні дітей. Його основне завдання – підтримка сім'ї у вихованні дітей, з метою недопущення вилучення дітей із сім'ї.

Заклади денної підтримки – це державні установи, в яких безоплатно можуть перебувати діти з багатодітних родин в денний час. У них передбачені такі послуги:

- догляд за дітьми, допомога їм у виконанні домашніх завдань;
- підтримка батьків та допомога у вихованні дітей;
- організація дозвілля дітей та підлітків;
- проведення тренінгових занять (покращення стосунків з однолітками, братами, сестрами, батьками; терапевтичні, які дозволяють осмислити свої почуття та навчитися їх виражати; корекція поведінки).

Допомога сімей підтримки є безкоштовною. Держава заключає договір з такими сім'ями та забезпечує покриття витрат, які пов'язані з наданням послуг (білети в кіно, проїзд у громадському транспорті, продукти харчування). Сім'я підтримки – це благополучна багатодітна родина, яка ділиться своїм досвідом з сім'ями у яких є проблеми у соціальному функціонуванні. Така сім'я допомагає подолати труднощі в догляді за дитиною, її вихованні, веденні домашнього господарства, навчає основним соціальним ролям та допомагає формувати соціально прийнятну поведінку.

На сьогоднішній день налічується велика кількість моделей соціального захисту населення, які відрізняються один від одного джерелами фінансування, способами підтримки і захисту населення, масштабами застосування.

В Україні в 1994 р. була заснована Асоціація багатодітних сімей «АММА» за участю більше 150 сімей. В даний час налічує понад 15 000 членів

сімей і понад 250 місцевих організацій. Асоціація ставить перед собою наступні цілі:

- сприяння повазі життя і материнства, відповідальність за нього й залежить майбутні покоління;
- діючи і обслуговуючи конкретні інтереси багатодітних сімей;
- перетворення багатодітних сімей в співтовариство, знають і допомагають один одного.

Асоціація діє незалежно від політичних партій, релігій або сект та ідеологій, але співпрацює з приватними людьми, організаціями та владними структурами, коли мова йде про здійснення амбіцій і цілей, відповідають значенням асоціації.

Однією з головних цілей програми є створення сімейного суспільства шляхом приєднання до співпраці різних установ, організацій і громадських груп. Особлива увага приділяється реалізації прав багатодітних сімей на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування постійно взаємодіють з Національною асоціацією багатодітних сімей.

З 1 лютого в рамках програми Європейського союзу було створено проєкт «Сім'я та Товариство» [90, с. 89]. Основними цілями проєкту є:

- вивчення різних форм сімейних відносин в Європі;
- оцінка взаємодії політики і сім'ї.

Проєкт представляє соціальні та економічні інтереси сімей з дітьми в цілому і багатодітних сімей, зокрема, як найбільш підходящу середовище для виховання дітей, інтеграції їх в суспільство і забезпечення взаємної підтримки і солідарності серед поколінь; а також заохочення, розвиток і єдність руху великих сімейних організацій.

У зв'язку з запропонованими нами шляхами оптимізації публічно-управлінських механізмів соціального захисту багатодітних сімей, ми пропонуємо систему підготовки фахівців для роботи з даною категорією сімей.

Шляхами удосконалення на початковому етапі формування компетентності асистента багатодітної сім'ї є такі складові як:

- ерудованість у сфері політики, економіки, соціального розвитку, культури;
- знання теоретичних підстав професії;
- уміння виконувати професійно зумовлені дії;
- уміння ухвалювати рішення і відповідати за їх наслідки;
- здатність викликати інтерес суспільства до результатів своєї професійної діяльності;
- комунікабельність;
- професійний такт і делікатність;
- емоційна стійкість і готовність до психологічних навантажень;
- толерантність, доброзичливість і увага до людей [81, с. 119].

У сучасних умовах від фахівців потрібні не стільки наявність певного набору професійних знань в тій або іншій сфері діяльності, скільки практичні уміння і навички, що забезпечують готовність виконувати професійні завдання і функції в різних, деколи навіть нестандартних ситуаціях. Таким потенціалом володіють активні методи і технології навчання, які направлені на формування умінь і навичок самостійно здобувати і структурувати необхідну інформацію, виявляти проблеми і шукати шляхи їх раціонального рішення, критично аналізувати одержувані знання і застосовувати їх для реалізації знов поставлених завдань.

До числа таких технологій входить освітня технологія методу кейсів. Метою навчання за допомогою даної технології є формування фахівця, здібного до інформаційно-аналітичної роботи прикладного характеру, що володіє методами: збору, обробки і аналізу складного комплексу інформації, готового постійно удосконалювати навички аналізу і оцінки, що уміє зіставляти факти, визначати симптоми тієї або іншої проблеми, виявляти причини їх появи, аналізувати можливі варіанти рішення проблемної ситуації і реалізовувати оптимальні рішення. Метод кейсів як освітня технологія широко застосовується в зарубіжній практиці освіти, де одержала завершену методологічну основу і придбала популярність [10, с. 190].

Іншою сучасною формою управління професійною компетентністю асистентів є навчальний тренінг. Тренінг – це одна з форм навчання і передачі інформації. А саме: групове заняття з якоїсь заздалегідь заявленої теми, на якому присутні учасники зайняті вирішенням кожен своєї проблеми.

Тренінги формують у учасників впевненість і компетентність. Дають конкретні інструменти – алгоритми ефективних дій і схеми правильної поведінки в різних ситуаціях професійної та суспільного життя.

Тренінги – це дуже інтенсивне навчання. Середня тривалість тренінгу 2 – 3 дні. Тривалість одного навчального дня, як правило, 6 – 8 академічних годин. Оптимальна кількість учасників в групі 10 –12 чоловік. Це дозволяє, з одного боку, кожному продемонструвати виконання завдання і отримати зворотній зв'язок від тренера і всіх учасників.

Тренінгова форма вкрай ефективна для забезпечення індивідуальних потреб у навчанні, що визначається внутрішніми умовами проведення тренінгів, можливістю їх гнучкого застосування до мінливих зовнішніх умов. Заходи, що створюють умови для реалізації індивідуальних потреб у навчанні, також можна передбачити в освітній програмі в частині планування позаурочної діяльності [18, с. 74].

Отже, на думку автора, шляхами оптимізації публічно-управлінських механізмів у соціальному захисті багатодітних сімей є удосконалення законодавства, збільшення матеріальної допомоги, створення додаткових державних установ для багатодітних родин. Основними методами підготовки фахівців, які працюють з даною категорією населення є тренінги та метод кейсів.

ВИСНОВКИ

Особливості політичного, соціально-економічного і правового розвитку України, процеси, пов'язані з трансформацією українського суспільства спричинили низку суперечностей між суспільством і сім'єю: сім'я не задовольняє потреби суспільства у фізичній і духовній репродукції населення, суспільство ж не забезпечує належних умов життєдіяльності сім'ї. Розв'язання цих суперечностей вимагає вироблення на науково обґрунтованій основі комплексних, цілеспрямованих заходів держави, розробки ефективних механізмів державного регулювання розвитку інституту сім'ї.

Дослідивши стан наукової розробки публічно-управлінських механізмів реалізації соціального захисту багатодітних сімей Україні, ми виявили, що механізми публічного управління є спеціальними засобами, за допомогою яких здійснюється регулюючий вплив на певну сферу суспільного життя. Розвиток системи соціального захисту можна поділити на два основні етапи – період до здобуття Україною незалежності та період з 1991 р. по теперішній час. Питанням соціального захисту населення присвячені праці таких науковців як Е. Лібанова, О. Бєленко, Б. Панасюк, Н. Фойгт, О. Крентовська, І. Курило, Ю. Зайцева. Теорія кризи сім'ї, представлена А.І. Антоновим, В.А. Борисовим, В.М. Медковою, В. Бєляєв, С. Золотухіна, А. Капська, В. Лозова в своїх наукових працях висвітлюють становлення та розвиток соціального захисту сімей в Україні. Н. Зирянова, Г. Осадча, Т. Бордова, О. Синельников досліджували особливості соціально-педагогічної підтримки багатодітних сімей.

Уточнивши основні поняття дослідження, ми прийшли до висновку, що публічно-управлінський механізм виступає як система способів, методів та засобів впливу органів публічної влади на суб'єкт управління, тобто на суспільство в цілому та його окремі сфери. Державну політику у сфері соціального захисту багатодітних сімей ми розуміємо як діяльність держави, яка обумовлена існуючими в суспільстві проблемами та спрямована на забезпечення формування та розвитку дитини як повноцінної особистості в

багатодітній сім'ї. Соціальний захист є системою заходів держави, спрямованих на допомогу особам, які опинилися на межі бідності чи потребують підтримки з огляду на певні обставини, яка регулюється законодавчими актами та реалізується через інститути державної влади.

Ми визначили наступні принципи та методи публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні, якими керувалися в нашій роботі. По-перше, загальнонаукові принципи об'єктивності, системності, історизму, додатковості, розвитку, комплексності, єдності теорії та практики. Дотримання даних принципів дозволило нам об'єктивно вивчити становище багатодітних сімей в суспільстві, системно визначити проблеми, які пов'язані з публічно-управлінськими механізмами реалізації соціального захисту, дослідити причини виникнення проблем у даній сфері і розглянути процес їх розвитку у зв'язку з невідомими суспільними змінами. Реалізація зазначених принципів є можливою за допомогою філософських (аналіз, синтез, абстрагування, індукція, дедукція) та теоретичних (історичний, правовий, системний, структурно-функціональний, порівняльний) методів пізнання, що дозволить комплексно підійти до вирішення проблем реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей.

Проаналізувавши правове регулювання системи управління соціальним захистом багатодітних сімей в Україні а також запропоновані державою механізми реалізації державної політики, ми прийшли до висновку що законодавство в цій сфері ґрунтується на міжнародних нормативно-правових документах, таких як Загальна декларація прав людини, Декларація щодо прав дитини, Конвенція про права дитини, конвенції й рекомендації МОП, міжнародні документи Ради Європи, міжнародні, міждержавні, міжурядові договори. Головним документом, який регулює державну політику є Конституція України. Основними законами є наступні: Про охорону дитинства, Про державну допомогу сім'ям з дітьми, Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям, Про державні соціальні стандарти та державні

соціальні гарантії. Також розроблена система підзаконних нормативно-правових актів, які забезпечують реалізацію задекларованих норм на практиці.

Дослідивши основні напрямки публічно-управлінської діяльності з багатодітними сім'ями в Україні, ми виділили два основні підходи, такі як інституційний та соціологічний. Головним інститутом у сфері державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні є Міністерство соціальної політики України, на яке покладена функція формування та реалізація державної політики, основних її напрямків, координація діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо дотримання державних соціальних стандартів. Підзвітними структурами Міністерства соціальної політики України є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, державні служби, організації та установи. Мова йде про міські ради, обласні державні адміністрації та служби справах дітей тощо. На місцях реалізацію державної політики забезпечують структурні підрозділи з питань соціального захисту населення.

Здійснивши порівняльний аналіз державної політики в сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні та в інших країнах світу, нами встановлено, що проблема зниження народжуваності в європейських країнах стимулює розвиток у них системи соціального захисту та підтримки багатодітних сімей, розробку та вдосконалення механізмів державної політики в даній сфері. Незважаючи на те, що соціальні виплати складають значний відсоток у видатках України рівень соціальної задоволеності населення наявною політикою є значно нижчим ніж у розвинутих європейських країнах. Найбільш розгалужені механізми державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей існують у Німеччині. Слід зазначити, що система соціального захисту в Німеччині заснована на тісній співпраці державних установ і громадських організацій. Держава залишає за собою виконання лише тих функцій, які не можна делегувати громаді. Також нами розглянуто досвід США, Франції та інших країн, який слід враховувати при реформуванні системи соціального захисту в Україні

Проаналізувавши публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей на прикладі управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району ми дійшли висновку, що управління забезпечує соціальну підтримки сім'ї, материнства і дитинства, літніх громадян інвалідів, пільгових категорій громадян; здійснює призначення та виплату соціальної допомоги, житлових субсидій та пільг. Однією із основних функцій є прийом населення з усіх питань, що входять в компетенцію органів соціального захисту. По Заводському району зареєстровано 279 багатодітних сімей. За 2019 рік по Заводському району 59 багатодітних родин отримали державну соціальну допомогу.

Охарактеризувавши основні шляхи оптимізації розвитку публічно-управлінських механізмів реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей, слід зазначити що публічне управління соціальним захистом є ключовим завданням держави. Ми вважаємо за необхідне переглянути систему контролю за цільовим використанням коштів на дітей. Також ми пропонуємо підвищити розмір виплати допомоги при народженні на третю та наступну дитину, що дозволить підвищити рівень матеріальної забезпеченості багатодітних родин та позитивно вплине на демографічні процеси в нашій країні. На нашу думку слід запроваджувати в Україні інноваційні форми управління державною політикою в сфері соціального захисту даних сімей, зокрема запровадити державний інститут, який займатиметься проблема виключно багатодітних родин. Ми вважаємо за потрібне створити заклади денної підтримки, створити інститут асистента сім'ї та сімей підтримки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янов В. Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики. Київ : Факт, 2003. 384 с.
2. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия : учебник. 3-е изд., перераб. и доп. Москва : ТК Велби, Издательство Проспект, 2003. 608 с.
3. Алексеев С. С. Теория государства и права : учебник для юридических вузов и факультетов. Москва : Юрид. лит., 2006. 453 с.
4. Амосов О. Ю. Перетворення механізмів державного регулювання економічного розвитку. Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. : у 2 ч. Харків : НАДУ, 2001. 340 с.
5. Анселен Ж. Франция: социальные услуги. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2013. № 1-2. С. 204-219.
6. Антонов А. И. Социология семи. Москва : ИНФРА-М, 2005. 640 с.
7. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : учебник. Москва : Омега-Л, 2010. 525 с.
8. Бакуменко В. Д. Теоретичні засади державного управління : навч. посіб. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 174 с.
9. Бакуменко В. Д. Формування державно-управлінських рішень : проблеми теорії, методології, практики : монографія. Київ : УАДУ, 2000. 328 с.
10. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливості адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України: зб. наук. праць*. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. С.189-195.
11. Боде И. Германия: социальные услуги. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2013. № 1-2. С. 220-226.
12. Боделан В. Р. Організаційно-функціональні структури : особливості впливу чинників їх побудови на ефективність функціонування організаційного механізму державного управління. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. №. 3. С. 55-58.

13. Бойко М. Д. Право соціального забезпечення (перевидання) : навч. посіб. Київ : Олан, 2004. 311 с.
14. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 36-40.
15. Бориченко К. В. Соціальний захист сімей з дітьми за законодавством України : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 302 с.
16. Браун П. Посібник з аналізу державної політики. Київ : Основи, 2000. 243 с.
17. Валецький О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження : монографія. Київ : НІСД, 2001. 242 с.
18. Голубєва Л. Ф. Проблеми організації соціального захисту багатодітних сімей та шляхи їх вирішення. *Соціально-економічні явища і процеси*. 2013. № 6. С. 72–79.
19. Державна політика : підручник / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с
20. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського. Київ : НАДУ, 2010. 284 с.
21. Державна програма підтримки сім'ї на період до 2010 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 р. № 244. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244-2007-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).
22. Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» : розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 р. № 230-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/453-2018-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).
23. Державна цільова соціальна програма підтримки сім'ї до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 341. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2013-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

24. Державне управління : словник-довідник / за ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ : УАДУ, 2002. 228 с

25. Державне управління та державна служба : Словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. 480 с.

26. Деякі питання надання послуги з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня» : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2019 р. № 68. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68-2019-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

27. Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2019 р. № 250. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2019-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

28. Деякі питання реалізації пілотного проекту із надання при народженні дитини одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 р. № 512. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512-2018-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

29. Добрянський А. Я. Зарубіжний досвід вирішення проблем багатодітних сімей (на прикладі деяких країн ЄС). *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 104-110.

30. Древаль Ю. Д. Механізми державного управління як наукова проблема *Державне будівництво*. 2009. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeVu_2009_2_4.pdf (дата звернення 03.11.2019).

31. Європейська конвенція про соціальне забезпечення Ради Європи від 14.12.1972 № ETS № 78. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_581 (дата звернення 09.10.2019).

32. Європейська конвенція про соціальну та медичну допомогу та Протокол

до неї Ради Європи від 11.12.1953 № ETS № 14. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_649 (дата звернення 09.10.2019).

33. Європейський кодекс соціального забезпечення (переглянутий) Ради Європи від 06.11.1990 № ETS № 139. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_651/page (дата звернення 09.10.2019).

34. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948. URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 07.11.2019).

35. Зайцева Л. Аналіз правових засад механізму регіонального розвитку в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2003. № 3. С. 51-58.

36. Капицын В. М. Социальная политика и право : сущность и взаимозависимости. *Российский журнал социальной работы*. 2008. №8 С. 30-35.

37. Клименко А. Л. Соціальний захист і соціальне забезпечення в умовах євроінтеграції України: окремі аспекти. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1-10.

38. Ковальський Г. Є. Щодо проблем визначення категорії «багатодітні сім'ї» у соціальній сфері. *Регіональний філіал НІСД у м. Донецьку*. URL : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/januar2009/14.htm> (дата звернення 07.11.2019).

39. Конвенція про мінімальні норми соціального забезпечення Міжнародної організації праці від 28.06.1952 № 102. URL : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/993_011/page (дата звернення 12.10.2019).

40. Конвенція про права дитини ООН від 20.11.1989. URL : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення 12.10.2019).

41. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.

42. Корецька С. О. Соціальна політика України : теорія, методологія, механізми реалізації : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 445 с.

43. Кузин Ф. А. Магистерская диссертация. Методика написания, правила оформления и процедура защиты. Практическое пособие для студентов-магистрантов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Осъ-89, 1999. 304 с.

44. Кучеренко О. Державна політика : аналіз сучасних політологічних концепцій. *Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні : матеріали наук.-практ. конф.* Київ : Вид-во УАДУ, 1997. С. 279-281.

45. Лашук О. С. Особливості формування та реалізації державного механізму регіонального розвитку в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2017. №3. С. 73-77.

46. Лебединська О. Державне регулювання розвитку регіону: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України.* 2010. № 3. С. 151-156.

47. Лобанов В. В. Державне управління та громадська політика: навчальний посібник. Санкт-Петербург : Пітер, 2004. 400 с.

48. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї. Теорія та практика : навч. посібник. Київ: ІПК ДСЗУ, 2012. 186 с.

49. Любецька М. М. Аналіз зарубіжного досвіду надання соціальних послуг, здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 19. С. 109-116.

50. Малиновський В. Я. Державне управління. Луцьк : ред. вид. від. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

51. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Київ : Центр сприяння інституц. розвит. держ. служби, 2005. 254 с.

52. Мальований М. І. Фінансові аспекти функціонування системи соціального захисту населення в Україні: монографія. Умань: СПД Сочінський, 2016. 496 с.

53. Методологія державного управління : словник-довідник / заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. Київ. : Вид-во НАДУ, 2004. 196 с

54. Механізми координації європейської політики : практика країн членів та країн кандидатів Київ : Міленіум, 2003. 384 с.

55. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права ООН від

16.12.1966. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення 12.10.2019).

56. Москаленко В. В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки НаУКМА*. Т. 21. Політичні науки. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. С. 41-44.

57. Офіційний сайт Запорізької міської ради. Документи. URL : <https://zpr.gov.ua/uk/documents/category/documents/> (дата звернення 12.10.2019).

58. Положення про управління соціального захисту населення Запорізької міської ради по Заводському району URL : <http://upsznr.zpr.ua/polozhennya-pro-upravlinnya/> (дата звернення: 15.10.2019).

59. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / за заг. ред. С. М. Прилипка, О. М. Ярошенка. Харків : Видавництво «ФІНІ», 2009. 434 с.

60. Приходченко Л. Сутність понять механізмів держави, державного управління та державного регулювання. *Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр.* Одеса : Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2008. № 3. С. 269- 274.

61. Про виплату одноразової винагороди жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», та одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2011 р. № 268. Дата оновлення: 15.04.2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2011-%D0%BF> (дата звернення: 25.09.2019).

62. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей : Закон України від 19 травня 2009 р. № 1343-VI. Дата оновлення: 01.01.2011. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1343-17> (дата звернення: 20.11.2019).

63. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III. Дата оновлення: 10.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14> (дата звернення: 25.09.2019).

64. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 1 червня 2000 р. № 1768-III. Дата оновлення: 14.11.2019. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14> (дата звернення: 20.11.2019).

65. Про державну допомогу сім'ям з дітьми : Закон України від 21 листопада 1992 р. № 2811-XII. Дата оновлення: 14.11.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення: 20.11.2019).

66. Про додаткові заходи щодо посилення соціального захисту багатодітних родин неповних сімей : Указ Президента України від 30 грудня 2000 р. № 1396/2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396/2000> (дата звернення: 20.11.2019).

67. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 250. Дата оновлення: 06.11.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).

68. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю і державної соціальної допомоги на догляд : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2005 р. № 261. Дата оновлення: 06.06.2018. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2005-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).

69. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1751. Дата оновлення: 21.08.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).

70. Про затвердження Порядку призначення та виплати тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 р. № 189. Дата оновлення: 21.08.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/189-2006-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).

71. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. № 2402-III. Дата оновлення: 09.08.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 20.11.2019).

72. Програма «Українська родина» : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2001 р. № 243. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/243-2001-%D0%BF> (дата звернення: 20.11.2019).

73. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід / за заг. ред. С. Чернов, В. Воронкова, В. Банах, О. Соснін, П. Жукаускас, Й. Ввайнхардт, Р. Андрюкайтене. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 606 с

74. Радченко О. В. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках. *Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів держ. управління*. Харків : Вид-во АДНДУ, 2013. № 3(15). С. 19-25.

75. Рудніцька Р. М. Механізми державного управління : сутність і зміст. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2005. 280 с.

76. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. Київ : Центр громадської експертизи, 2009. 104 с.

77. Сімейна політика в Україні: проблеми і перспективи розвитку: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / ред. кол. І. Г. Губеладзе та ін. Київ, 2018. 180 с.

78. Сім'я : Сайт Міністерства соціальної політики. URL : <http://www.msp.gov.ua/content/simya.html> (дата звернення: 20.11.2019).

79. Сім'я та демографічна політика : Сайт Міністерства молоді та спорту України. URL : <http://www.sport.gov.ua/index/ua/material/44> (дата звернення: 20.11.2019).

80. Сім'я та сімейні відносини в Україні : сучасний стан і тенденції розвитку. Київ : ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с.

81. Соловійов В. М. Удосконалення законності в державному управлінні України : дисертація. Київ, Нац. акад. держ. упр. при Президентові України,

2006. 209 с.

82. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / за загальною ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ : Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. 212 с.

83. Статистичний збірник «Соціальний захист населення України». URL : https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_szn_zb.htm (дата звернення: 20.11.2019).

84. Сулейманова Г. В. Право социального обеспечения. Москва : КноРус, 2016. 344 с.

85. Тюльпа Т. М. Історія становлення та розвитку соціальної допомоги : навчально-методичний посібник. Глухів : РВВ ГДПУ, 2008. 92 с.

86. Управління суспільним розвитком: словник-довідник / за заг. ред. А. М. Михненка, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во НАДУ. 2006. 210 с.

87. Усаченко Л. М. Історія державного управління в Україні : навч. посіб. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2013. 292 с.

88. Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні : теорія та практика державного управління: монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 430 с.

89. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації: монографія. Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута»», 2013. 736 с.

90. Чиркіна І. Д. Сучасні напрямки соціального захисту різних верств населення України. *Наукові праці*. Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА. 2001. Т. 12. Серія: Політичні науки. С. 86-91.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1

Етапи формування та реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей

<p>Перший етап (1991 – 1995 рр.)</p>	<p>Ратифікація Україною Конвенції ООН про права дитини у 1991р. Ухвалюється низка важливих законів України: «Про освіту», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про фізичну культуру і спорт».</p> <p>У 1992р. утворено мережу центрів соціальних служб для молоді як соціальної інституції, яка покликана відповідати за соціальну роботу з підлітками та молоддю. Вперше окремими структурами, на які було покладено вирішення питання соціально-правового захисту дітей, подолання дитячої бездоглядності, безпритульності та профілактики злочинності, стали створені відповідно до Закону України «Про органи і служби в справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» (1995р.) – служби у справах неповнолітніх.</p>
<p>Другий етап (1996 – 2000 рр.)</p>	<p>Створено Міністерство у справах сім'ї та молоді (1996р.) та Міжвідомчу комісію з питань охорони дитинства (2000р.).</p> <p>Ухвалюється низка законів України: «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про молодіжні та дитячі громадські організації», «Про прожитковий мінімум», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам».</p> <p>Ухвалено перші державні соціальні програми у сфері охорони дитинства, зокрема Національна програма «Діти України» на період 1996-2000 років.</p> <p>З 1996р. започатковується підготовка Державних доповідей про становище дітей в Україні.</p>
<p>Третій етап (2001 – 2005 рр.)</p>	<p>Ухвалено Закон України «Про охорону дитинства», який визначив охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет і встановив основні засади державної політики у цій сфері; Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», який визначив організаційні та правові засади соціальної роботи з дітьми.</p> <p>Ухвалюється Сімейний кодекс України, закони України «Про дошкільну освіту», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей», «Про соціальні послуги».</p>

	<p>Із Указу Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» (2005р.) розпочалася реформа державної системи опіки та піклування про дітей. Повноваження щодо опіки та піклування були передані від органів управління освітою до служб у справах неповнолітніх (вони діяли як структурні підрозділи в місцевих органах влади), які пізніше були перейменовані у служби у справах дітей.</p> <p>Важливою системною реорганізацією стало утворення в 2005р. при Міністерстві сім'ї, молоді та спорту Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини, передача функцій ведення справ щодо усиновлення, опіки та піклування службам у справах дітей та новоутвореному Департаменту (раніше опікувались органи освіти).</p>
<p>Четвертий етап (2006 – 2010 рр.)</p>	<p>Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини набуває статусу урядового органу (2006р.), розпочинається реформа державної системи опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.</p> <p>Запроваджується принципово нова модель надання державної соціальної підтримки дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування – «гроші ходять за дитиною».</p> <p>Ухвалено документ стратегічного значення для охорони дитинства – Закон України «Про загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року».</p>
<p>П'ятий етап (2011 – 2015 рр.)</p>	<p>У 2011р. засновано інститут дитячого омбудсмена. Із 2013р. Україна стала членом Європейської мережі омбудсменів з прав дітей (ENOC). Здійснюється реалізація Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини». Реалізація заходів Програми забезпечувала оптимальне функціонування цілісної системи захисту прав дітей відповідно до вимог Конвенції ООН про права дитини та з урахуванням Цілей розвитку, проголошених Декларацією тисячоліття ООН і підсумкового документа Спеціальної сесії в інтересах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей».</p> <p>Ліквідовано Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини, Державну соціальну службу для сім'ї, дітей та молоді. Функції щодо здійснення державної політики з питань охорони дитинства та захисту прав дітей передано Мінсоцполітики України, у складі якого створюється Департамент сім'ї та дітей.</p>
<p>Шостий етап (з 2016 р.)</p>	<p>Відбувається подальше формування та вдосконалення державної політики у сфері захисту прав та благополуччя дітей з урахуванням суспільних викликів.</p>

Додаток Б
Таблиця 2

Соціальне забезпечення багатодітних сімей в Україні

Основне законодавство	Пенсійне забезпечення	Страхові допомоги
<p>Конституція України Сімейний кодекс Кодекс законів про працю ЗУ «Про охорону дитинства» ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» ЗУ «Про соціальні послуги» ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення» ЗУ «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» ЗУ «Про пенсійне забезпечення» ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» ЗУ «Про оздоровлення і відпочинок дітей» Постанова КМУ «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям» Постанова КМУ «Про затвердження порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» та інші нормативно-правові акти.</p>	<p>1. Дострокова пенсія за віком Призначається жінкам, які народили п'ятьох або більше дітей і виховали їх до шестирічного віку, після досягнення ними 50-ліття та за наявності не менше 15 страхового стажу. За вибором матері або в разі її відсутності, якщо виховання дітей здійснювалося батьком, йому призначається дострокова пенсія за віком, але не менше ніж за 5 років до досягнення пенсійного віку. (ст. 37 ЗУ «Про пенсійне забезпечення»)</p> <p>2. Пенсія за особливі заслуги перед Україною Матері які народили п'ятеро і більше дітей та виховали їх до шестирічного віку, мають право на отримання пенсії за особливі заслуги перед Україною у випадку виходу на пенсію за віком, за інвалідністю, по втраті годувальника та за вислугою років у розмірі від 35 до 40 відсотків прожиткового мінімуму (п.1 ст.1 ЗУ «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною»).</p>	<p>1. Допомога по вагітності та пологам надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Допомога виплачується за весь період відпустки тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ускладнення пологів або народження двох чи більше дітей - 70) календарних днів після пологів. (ст. 25, 26 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).</p> <p>2. Допомога по тимчасовій непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною). Надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати у разі настання в неї такого страхового випадку: – догляд за дитиною віком до трьох років або за дитиною-інвалідом до 18 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною (ч.3 ст. 22 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування»).</p> <p>3. Допомога на поховання надається в разі смерті застрахованої особи, а також членів сім'ї, які перебували на її утриманні (ст. 27, 28)</p>
Державні допомоги	Пільги	Соціальне обслуговування
Сім'ям з дітьми надаються	Житлово-комунальні:	1. Одноразова натуральна

<p>такі державні допомоги:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається, якщо жінка не застрахована в системі державного соціального страхування (ЗУ «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» та Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми п. 3-9); 2. Допомога при народженні дитини надається одному з батьків дитини, опікуну, які постійно проживають разом з дитиною (п. 10-16 Порядку); 3. Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (п. 25-32 Порядку); 4. Допомога на дітей одиноким матерям (п. 33-38 Порядку); 5. Допомога при усиновленні дитини (п. 39-42 Порядку); 6. Допомога на дітей, хворих на тяжкі хвороби яким не встановлена інвалідність (п. 39-42 Порядку); 7. Допомога на дітей, які виховуються в багатодітних сім'ях (Постанова КМУ № 250 «Деякі питання надання соціальної підтримки багатодітним сім'ям»); 8. Одноразова грошова допомога жінкам, яким присвоєно почесне звання України «Мати – героїня» (ст. 10 ЗУ «Про державні нагороди України»). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. 50-відсоткова знижка за користування житлом в межах норм, передбачених чинним законодавством; 2. 50-відсоткова знижка плати за користування комунальними послугами; 3. 50-відсоткова знижка вартості палива, у тому числі рідкого, у разі якщо відповідні будинки не мають центрального опалення (частина 3 ст. ЗУ «Про охорону дитинства»); 4. Сім'ї, які мають п'ятьох і більше дітей, та у разі народження у однієї жінки одночасно трьох і більше дітей, мають право на позачергове отримання квартир або садибних жилих будинків із житлового фонду соціального призначення а позачергове право отримання житлового приміщення (ст. 11 ЗУ «Про житловий фонд соціального призначення»); <p>Медико-реабілітаційні:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Безоплатне одержання ліків за рецептами лікарів; 2. Щорічне медичне обстеження, а також компенсація витрат на зубопротезування; 3. Першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація (ч. 4 ст. 13 ЗУ «Про охорону дитинства»); 4. Безоплатне одержання послуг з оздоровлення та відпочинку (ЗУ «Про оздоровлення та відпочинок дітей»). 	<p>допомога «Пакунок малюка» при народженні дитини (Наказ Міністерства соціальної політики від 17.07.2018 «Деякі питання надання одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» при народженні дитини»);</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Безкоштовне забезпечення продуктами дитячого харчування дітей перших двох років життя із малозабезпечених сімей (Інструкція Міністерства охорони здоров'я від 30.03.1994 «Про порядок безкоштовного забезпечення продуктами дитячого харчування дітей перших двох років життя із малозабезпечених сімей»); 3. Муніципальна няня (Постанова КМУ від 30.01.2019 № 68 «Деякі питання надання послуг з догляду за дитиною до трьох років «муніципальна няня»).
<p>Транспортні пільги включають в себе безоплатний проїзд усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів (ч. 4 ст. 13 ЗУ «Про охорону дитинства»).</p>		

До соціально-побутових пільг входить : позачергове встановлення квартирних телефонів. Абонентська плата за користування встановлюється у розмірі 50% від затверджених тарифів (ч. 4 ст. 13 ЗУ «Про охорону дитинства»); багатодітним сім'ям за рахунок бюджетних коштів погашається 50% суми зобов'язань по кредиту (ст. 10 ЗУ «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді України»); пільга на сплату земельного податку за земельну ділянку (п. 281.2 ст. 281 Податкового кодексу України).

До соціально-трудоових пільг відносять: 50% знижка на харчування дітей у державних та комунальних дошкільних навчальних закладах або повне звільнення від плати за перебування і харчування дітей у таких закладах сім'ям у яких середньомісячний сукупний дохід нижче гарантованого мінімуму в розрахунку на одну особу; ,безкоштовне здобування позашкільної освіти для дітей з багатодітних сімей; пільгові умови вступу до державних та комунальних професійно-технічних, вищих навчальних закладів дітям з багатодітних сімей, у складі яких є 5 і більше дітей; звільнення від плати за навчання у державних та комунальних професійно-технічних, вищих навчальних закладах дітям з багатодітних сімей, у складі яких є 5 і більше дітей, а також осіб віком від 18 до 23 років за умови, що певний освітньо-кваліфікаційний рівень вони здобувають вперше (ч. 10 ст. 19 ЗУ «Про охорону дитинства»); студентам з багатодітних сімей, призначається соціальна стипендія та може надаватися соціальна і матеріальна допомога; жінці, яка працює має двох або більше дітей віком до 15 років надається щорічно додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 10 календарних днів без урахування святкових і неробочих днів (ст. 182-1 Кодексу законів про працю України, ст. 19 ЗУ «Про відпустки»); платник податку, який має і виховує трьох або більше дітей, має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого на території України від одного працедавця у вигляді заробітної плати на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 200% від половини суми мінімальної заробітної плати у розрахунку на кожен таку дитину (ст. 6 ЗУ «Про податок з доходів фізичних осіб»).

Додаток В
Таблиця 3

Суб'єкти соціальної політики та нормативно-правова база забезпечення
соціального захисту багатодітних сімей

Суб'єкт соціальної політики	Суб'єкт соціальної політики
Офіс Президента України Уповноважений Президента України з прав дитини	Сімейний кодекс України Закон України «Про охорону дитинства» Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань соціального захисту багатодітних сімей» Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання»
Кабінет Міністрів України Міністерство соціальної політики України Директорат соціальних послуг та інтеграції	Постанова КМУ «Деякі питання реалізації пілотного проекту із соціального захисту сімей з дітьми та підтримки розвитку відповідального батьківства» Постанова КМУ «Про деякі питання виготовлення і видачі посвідчень батьків багатодітної сім'ї та дитини з багатодітної сім'ї»
Обласна державна адміністрація Департамент соціального захисту населення Центри надання соціальних послуг Районні державні адміністрації Управління соціального захисту населення	Розпорядження голови облдержадміністрації, розпорядження голови рай адміністрації Накази департаментів та управлінь соціального захисту населення, що керуються керується Конституцією і Законами України, указами Президента України та Постановами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства праці та соціального політики України
Міська рада Управління соціального захисту району міста	Керуються Конституцією і Законами України, указами Президента України та Постановами Кабінету Міністрів

	<p>України, наказами Міністерства праці та соціального політики України, розпорядженнями голови обласної державної адміністрації, рішеннями сесій міської ради та виконавчого комітету, розпорядженнями міського голови і голови районної адміністрації, наказами начальника управління соціального захисту населення Запорізької міської ради, розпорядчими документами головного управління соціального захисту населення Запорізької обласної державної адміністрації.</p>
--	---

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Нестеренко Карина Володимирівна, студентка 3 курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти krn5803@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Публічно-управлінські механізми реалізації державної політики у сфері соціального захисту багатодітних сімей в Україні» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Нестеренко К.В.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Мірошниченко Г.О.